

Wydawnictwo Miast Polskich
w Białymstoku
Wydział III Finansowo-Podatkowy
Buchalteria Główna

SAMORZĄD MIEJSKI

ORGAN ZWIĄZKU MIAST POLSKICH

WYCHODZI DWA RAZY NA MIESIĄC

WYDAWCA: ZWIĄZEK MIAST POLSKICH

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:
WARSZAWA, AL. UJAZDOWSKIE 47. TEL. 8-81-73.
KONTO P. K. O. № 873.

Prenumerata		Ceny ogłoszeń:	
kwartalna	Zł. 9	1 strona za tekstem	Zł. 150
półroczna	" 18	½ strony " "	" 80
roczna	" 36	Zewnętrzna strona okładki	" 300
Pojedynczy zeszyt	" 2	Wewnętrzna " "	" 250
		Miasta korzystają ze zniżki 15%.	

Wszelkie należności z tytułu prenumeraty i ogłoszeń należy wpłacać bezpośrednio w Administracji lub też na konto czekowe P. K. O. Nr. 873 (Związku Miast Polskich), gdyż Administracja do inkasa nikogo nie upoważniła.

Treść zeszytu 7-go z 1. IV. 1934 r.

	<i>Str.</i>
1. Inż. L. Jętkiewicz. Racjonalne kierownictwo robót inwestycyjnych w samorządach	359
2. Inż. M a g. Z. R u d o l f. Usuwanie ścieków w osiedlach nieskanalizowanych	364
3. Organizacja finansów komunalnych w Niemczech	371
4. Ze Związku Miast Polskich.	
5. Przegląd ustaw, rozporządzeń i zamierzeń ustawodawczych — zarządzeń, okólników i wyjaśnień władz.	
6. Orzecznictwo Najw. Tryb. Admin. i Sądu Najwyższego.	
7. Kronika: I Ogólna, II Z życia miast, III Różne, IV Zagraniczna.	
8. Poradnik.	
9. Głosy prasy.	
10. Bibliografia.	

Inż. L. Jętkiewicz.

Racjonalne kierownictwo robót inwestycyjnych w samorządach.

Prace inwestycyjne w samorządach, osiągnąwszy niebywały rozmach w latach 1926 — 1929, uległy po tym czasie zupełnemu zastojowi. Pozostało wiele niewykończonych obiektów, niszczących z dnia na dzień, przedstawiających znaczny, a zamrożony kapitał. Dopiero utworzenie Funduszu Pracy w r. 1933, a następnie Funduszu Inwestycyjnego obudziło ze snu zaczarowane gmachy i urządzenia i powołało do życia szereg inwestycji nowych. Ze sprawozdania Funduszu Pracy widać, że do 30.IX.33 r. wydał on na cele inwestycyjne w samorządach ogromną jak na nasze stosunki sumę 50 milionów zł. Są to pieniądze publiczne i ze wszech miar słusznym jest żądanie, aby były one zużyte jaknajlepiej, aby ani jeden grosz z nich nie poszedł na marne. Nie jesteśmy tak bogaci, aby powtarzać ciągle stare, a drogo nas kosztujące błędy. Racjonalność wydatków na inwestycje miejskie musi być usprawiedliwiona nie tylko w kierunku ich celowości, ale i prawidłowego przeprowadzenia budowy. Zgóry trzeba zaznaczyć, że daleko więcej nacisku kładzie się na te pierwsze zagadnienia, mniej uwagi zwracając na drugie. Celowość inwestycji w sensie potrzeby jej powstania i prawa do życia, czy to dla zaspokojenia potrzeb materialnych ludności, czy też jako zamierzenia z zakresu polityki społecznej, badana jest szczegółowo nie tylko w Funduszu Pracy, lecz i w instytucji opiniodawczej, którą jest w danym razie Związek Miast Polskich. Jest to dostateczną gwarancją, że pod tym względem nie będą popełniane poprzednie błędy, polegające na budowie kosztownych i często niekoniecznych urządzeń przez gminy, których zdolność finansowa nie stoi w żadnym stosunku do zamierzonej, a nakładającej nadmierne obciążenia inwestycji.

Co czyni się w kierunku racjonalnego przeprowadzenia budowy? Czy zapewniona jest prawidłowa organizacja pracy, polegająca na otrzymaniu maksymalnego wyniku przy użyciu najmniejszych, niezbędnych środków?

Zastrzec się zgóry należy, że kontrola robót już wykonanych, jaką przeprowadza Fundusz Pracy, udzielający na ten cel pożyczki, nie rozwiązuje sprawy w kierunku, o jaki nam chodzi. Dzięki niej Fundusz Pracy nabywa przeświadczenie, że dana praca została wykonana zgodnie z zało-

żonym celem i zatwierdzonym przez odpowiednie władze projektem, przez co rozporządzone fundusze użyte rzeczywiście zostały w myśl instytucji, udzielającej pożyczki albo dotacji. Czy jednak rzeczywiście za daną sumę nie można było wykonać o 50% więcej pracy, inaczej mówiąc, czy wykonana robota rzeczywiście tyle, a nie mniej winna była kosztować?

Odrazu jasnym się staje, że ta strona zagadnienia leży w rękach organizatorów przedsięwzięcia. Oni to układają plan robót i czuwają nad ich wykonaniem. Spróbujmy sobie zdać sprawę, czego można wymagać od kierowników, aby zasada jaknajwiększego skutku użytecznego została zachowana z możliwą ścisłością.

Naukowa organizacja pracy, nazwana także przez pioniera tej nauki w Polsce, K. Adamieckiego, „nauką kierownictwa“, obejmuje wogóle wszelkie racjonalne metody pracy, oparte na dokładnym poznaniu zależności pomiędzy siłą roboczą i materiałem, skierowane ku uzyskaniu najlepszego wyniku z najmniejszym nakładem czasu i pracy. Jest ona zarazem analizą, jako stadium przygotowawcze do właściwej działalności technicznej, syntetycznie wyrażającej się w ułożeniu planu pracy i najlepszego jej wykonania. Już z tego wynika, że odpowiedzialny kierownik pracy winien poznać dokładnie materiał ludzki, z którym ma do czynienia i, co jest rzeczą zrozumiałą, zdawać sobie dokładnie sprawę z wszelkich szczegółów przedsięwziętej pracy.

Niedokładne poznanie sił roboczych, ich cech i możliwości produktywnych było przyczyną wielu błędów drogo kosztujących, a głównie niemożliwych/do naprawienia.

Inaczej pracuje robotnik w Ameryce, inaczej w Polsce. Robotnik dobrze płatny, syty i odpowiednio odziany, będzie przedstawiał inną siłę użyteczną, niż wzięty przygodnie z ulicy bezrobotny, często niemający pojęcia o przydzielonej mu pracy. Skutkiem tego zostaje pogwałcona przynajmniej jedna z dwóch kardynalnych zasad każdej pracy zbiorowej: albo poszczególne czynniki nie są dobrze dobrane i jak w akordzie muzycznym przez brak lub zbędną obecność niektórych tonów zespół zostaje zniekształcony — albo nawet przy odpowiednim stosunku oddzielnych organów praca ich nie jest należycie scharmonizowana, wskutek czego występują wewnętrzne tarcia i pochłaniająca energię praca luzem. Pod tą ostatnią rozumiemy ułamek pracy ogólnej, niezwiązany organicznie z całością zadania, a więc idący na marne. Należą do tej kategorii wszelkie niepotrzebne ruchy, wykonywane przy robocie, przenoszenie przedmiotów, które winny się znajdować na miejscu, poprawki wskutek niedbałego lub niecelowego wykonania, czekanie na materiały, albo na ukończenie pracy przez innych robotników i t. p. Są to rzeczy, które mogą nie powodować bezpo-

średnich strat materialnych, ale w najlepszym wypadku opóźniają wykonanie zadania i wyrażają się w pewnym koszcie dodatkowym, obciążającym daną pracę. W idealnym zespole robotniczym, posiadającym odpowiednie wykształcenie i dostateczną kulturę, można uniknąć strat, spowodowanych przez lenistwo i złe wykonywanie roboty, ale najlepszy zespół nie odpowie oczekiwaniom wymaganiom jeżeli nie będzie miał na czele odpowiedniego i świadomego swych zadań kierownika. A ta właściwie sprawa w pracach inwestycyjnych naszych samorządów bardzo często poważnie szwankuje. Pomijamy już braki w technicznym przygotowaniu kierowników, jakkolwiek mogą one narazić przedsiębiorstwo na poważne straty. Przy budowie jednej z elektrowni prowincjonalnych wykonano osadnik betonowy do wody rzecznej kosztem ok. 100.000 zł., który od czasu budowy, t. j. od roku . . . nie był i prawdopodobnie nie będzie nigdy używany. Obciążył on elektrownię kwotą, która musi być oprocentowana i amortyzowana, nie przynosząc żadnej korzyści. Był prócz tego zbudowany nadmiernie drogo, gdyż według opinii fachowców, powinien był kosztować najwyżej $\frac{1}{3}$ cz. tej sumy. W całym szeregu miast roboty inwestycyjne były prowadzone w sposób chaotyczny, nieskoordynowany i pochłonęły daleko więcej pieniędzy, niż należało. Cały szereg faktów takiego marnotrawstwa, które zdarzały się nietylko u nas i nietylko w robotach samorządowych, doprowadziły do utworzenia nowego, a zgodnego „z naukową organizacją pracy“ pojęcia „kierownika“. Utarte dotychczas mniemanie, że czynnikiem kierowniczym pewnej złożonej pracy winien być koniecznie specjalista danej gałęzi techniki, musiało ustąpić miejsca pogładowi, że na czele przedsiębiorstwa należy postawić człowieka o daleko szerszych i wszechstronniejszych uzdolnieniach, niezamykającego się w wąskiej specjalności. Nie znaczy to bynajmniej, że specjaliści nie są potrzebni — są oni nawet niezbędni, ale każdy z nich winien mieć wyznaczony dokładnie zakres pracy, w którym się swobodnie porusza. Mniejsze jednostki komunalne nie stać na specjalistów we wszystkich dziedzinach, ale też zasięganie opinii fachowych w formie porad, czy ekspertyz, płatnych doraźnie, czy perjodycznie, nie przedstawia żadnych trudności, a oplaca się sowicie. Kierownik większego przedsiębiorstwa winien być uwolniony od spraw technicznych mniejszej wagi, aby móc całe swoje siły poświęcić kierownictwu ogólnemu, obejmującemu o wiele szersze, niż czysto techniczne sprawy. Jeden z twórców „nauki o kierownictwie“ Fayol, twierdzi, że wiedza techniczna nie zajmuje wcale w uzdolnieniu umysłowym kierownika organizacji gospodarczej naczelnego miejsca. Pojęcie specjalisty nie pokrywa się z pojęciem kierownika. Od pierwszego wymaga się solidnej wiedzy naukowej w danej dziedzinie, od drugiego — przede wszystkim wro-

dzonych zdolności kierowniczych, wspieranych szerszą znajomością nauki administracji, psychologii, fizjologii i socjologii. Inaczej nie umielibyśmy wyjaśnić sobie faktu, że często najlepszymi kierownikami są właśnie nie specjaliści, jak również, że ludzie o głębokiej znajomości danej gałęzi nauki i techniki okazywali całkowitą nieprzydatność do kierowania większymi przedsiębiorstwami, a nawet doprowadzali je do ruiny. Z całym naciskiem należy zaznaczyć, że nie szerzymy ruchu niekompetencji i że kierownik przedsiębiorstwa technicznego winien mieć odpowiednie wykształcenie techniczne i myśleć kategoriami techniczno - komunalnymi. Ale im bardziej oddalamy się od działalności, mającej na celu rozwiązywanie spraw zmechanizowanych o wąskim zasięgu gospodarczym, tem więcej uzdolnienia kierownika oddalają się od sfery ściśle technicznej, obejmując coraz szersze horyzonty spraw administracyjnych i socjologicznych. Podczas, gdy według Fayola u najniższej hierarchicznie postawionego robotnika lub pracownika biurowego specjalne wykształcenie techniczne wynosi 85% jego uzdolnienia, to na drugim biegunie tej drabiny — u naczelnego dyrektora wielkiej organizacji przemysłowej wiadomości techniczne zajmują 10% jego mentalności, zagadnienia administracyjne 50%, reszta w równych częściach dzieli się pomiędzy sprawy handlowe, finansowe, ubezpieczeniowe i rachunkowe. Nie chodzi tu oczywiście o ścisłość tych cyfr, lecz o wykazanie znaczenia zdolności administracyjnych, organizatorskich i socjalnych w uzdolnieniu kierownika.

Jakie są zadania i obowiązki, ciążące na kierowniku już istniejącego, a zwłaszcza mającego się budować większego przedsiębiorstwa komunalnego?

Powinien przedewszystkiem zdać sobie dokładnie sprawę z zakresu i istoty zamierzonych robót oraz z przeznaczonych na nie funduszy. Ułożyć program tych robót w zależności od czasu, którym może rozporządzać i od personelu roboczego, będącego w jego dyspozycji, a którego zdolności wytwórcze powinien jaknajdokładniej zbadać. Ustalić kolejność robót w przestrzeni i czasie, posługując się szczegółowymi obliczeniami i wykresami (harmonogramami), pamiętając ciągle o tem, że praca poszczególnych grup pracowników musi być skoordynowana i że tylko harmonizacja wysiłków na wszystkich odcinkach pracy może doprowadzić do żadanego wyniku. W trakcie robót, licząc się z przywarami natury ludzkiej, winien stosować ogólny nadzór i ścisłą kontrolę finansową i techniczną, pozostawiając szczegóły tych zadań swoim pomocnikom, od których musi jednak wymagać dokładnych i stałych raportów.

Wyliczyliśmy tylko główne zadania kierownika, dotyczące się organizacji techniczno - gospodarczej przedsiębiorstwa. Poza tem kierownik ma

wielkie pole wykazania swych walorów umysłowych i duchowych, zarządzając swoim zespołem z energją, taktem, sprawiedliwością i poczuciem odpowiedzialności. To ostatnie jest prostą konsekwencją jego władzy i autorytetu, które w określonych granicach winny być jego nienaruszalnym prawem. „Radzić powinno wielu, działać powinien tylko jeden“.

W tym krótkim szkicu staraliśmy się poruszyć tylko najważniejsze wskazania naukowej organizacji pracy z zakresu organizacji i prowadzenia technicznych prac samorządowych. Temat to bardzo obszerny, ujęty w bogatej literaturze w państwach zachodnich, a zwłaszcza w U. S. A., gdzie pionierami tego ruchu byli Taylor, Emerson, Gantt i inni. Jeżeli w państwach bogatych, o ogromnych możliwościach rozwoju przemysłu i handlu, kwestja usprawnienia metod i pracy stała się przedmiotem wyczerpującej analizy w celu uniknięcia głodnego w Ameryce „Waste in industry“*), to u nas, w naszych specjalnych warunkach ani jeden grosz, przeznaczony na prace publiczne, nie powinien być zmarnowany. Czas już najwyższy skończyć z eksperymentami intuicyjnymi, a zastąpić je działalnością planową i racjonalną, opartą na ścisłej naukowej analizie organizacji i wydajności pracy.

*) Marnotrawstwo w przemyśle.

Usuwanie ścieków w osiedlach nieskanalizowanych.

Higjena już oddawna zdaje sobie sprawę z konieczności odpowiedniego usuwania ścieków w miastach i na wsi. Choroby, związane z antysanitarnymi warunkami, giną, gdy urządzenia techniczno - sanitarne zostaną wprowadzone. W pracy zdrowotnej, tak samo jak i w innych gałęziach, *warunki wiejskie* różnią się bardzo od warunków miejskich. Na wsi usuwanie nieczystości jest w dużym stopniu *problemem indywidualnym*, w mieście jest ono *problemem gminy*, a więc *problemem publicznym*. Jednostka w mieście zazwyczaj nie jest w stanie usuwać sama swoich nieczystości, miasto przejmuje więc to zadanie, budując np. kanalizację splawną. Osiedla *wiejskie* nie mogą ponosić nadmiernego kosztu, przeto rola jednostki w omawianej dziedzinie jest tu większa. Zaznaczyć jednak wypada, że *wymagania sanitarne* są te same dla miasta, jak i wsi, są one jednakowo ważne dla obu przypadków.

Brak nam danych statystycznych w Polsce, aby wykazać zbawienny skutek wprowadzania urządzeń do usuwania nieczystości, zwłaszcza urządzeń jednostkowych. Dane z innych państw, na przykład Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, dają niezbity dowód, że wprowadzenie tylko ustępów, odpowiadających warunkom higienicznym, ma olbrzymi wpływ na zmniejszenie *zapadalności* na różne choroby. W stanie Alabama, gdzie w 1917 roku wprowadzono przymus budowy racjonalnych ustępów, umieralność z duru brzuszego spadła z 65 na 100.000 ludności do 18 już w roku 1919. W tym samym czasie śmiertelność z gruźlicy spadła o 28%, z biegunki — o 50%. Inne choroby też uległy zmniejszeniu. Przykładów takich możnaby przytoczyć wiele.

Wydaliny ludzkie są niebezpieczne, gdyż zawierają żyjące *drobnoustroje chorobotwórcze*, które pochodzić mogą nie tylko od osób, mających pewne choroby, ale także od osób, które, nie będąc choremi, są „nosicielami” zarazków. Jeżeli nieczystości nie są we właściwy sposób usuwane, mogą one różnymi drogami przedostać się do wody do picia, do pokarmów, lub znaleźć się na naszej skórze. Aby skutecznie walczyć z przenoszeniem się zarazków, *wszelki sposób usuwania ścieków* musi zasadniczo zapobie-

gać: 1) *dostępowi* much do wydaliny, 2) *dostępowi* zwierząt i ptactwa i 3) *rozzrucaniu* lub *roznoszeniu* ekskrementów na powierzchni gruntu (z wyjątkiem ich użycia w postaci kompostu na uprawę roli), i 4) *zanieczyszczeniu* wody gruntowej.

W przyrodzie istnieją czynniki, które wpływają na unieszkodliwienie wydaliny ludzkiej. Takimi naturalnymi czynnikami są: mikroskopowa flora i fauna, w którą obfituje górna warstwa gruntu, światło słoneczne, powietrze, grunt i woda. *Mikroskopowe organizmy* roślinne i zwierzęce redukują wydaliny do *prostych, ziemistych* substancyj, które służą za pożywienie dla roślin. *Słońce* wysusza ludzkie wydaliny i zabija w nich zarazki. *Powietrze* również ma wpływ wysuszający i dostarcza potrzebnych elementów dla żyjących w glebie organizmów, wykonywujących pracę rozkładową. *Grunt i woda*, utrzymując wydaliny, przedłużają czas działania czynników naturalnych, a także *rozcieńczają* substancje zanieczyszczające. Im większa jest ilość wody, do której są *nieczystości* wprowadzone, tem większa jest gwarancja ich oczyszczenia. Im większa jest ilość ziemi pomiędzy *miejscem zanieczyszczenia*, a *miejscem czerpania wody*, tem więcej można liczyć na działanie czynników *czasu, rozcieńczenia* i *filtrowania* dla ochrony źródła wody przed zakażeniem. W *usuwaniu ścieków* musimy wykorzystać te naturalne czynniki oczyszczające, możemy także przyspieszyć *naturalne oczyszczanie ścieków* przez zastosowanie sztucznych środków. Stąd wypływają zasady co do *wyboru miejsca*, gdzie należy składać odchody ludzkie, jak i co do *wyboru samego sposobu* usuwania ścieków.

Im bardziej osiedla wzrastają, im gęściej się zaludniają, tem wyraźniej występują korzyści *racjonalnego usuwania nieczystości*. W osiedlach o charakterze wiejskim oraz we wsiach z ich luźnym zabudowaniem, ogrodami, polami, łąkami i lasami, rozwiązanie tego zagadnienia jest ułatwione. Miasta wielkie z ich gęstym zabudowaniem i dużym ruchem muszą mieć *szybko działający system usuwania ścieków*. Z punktu widzenia nowoczesnej urbanistyki jest to przecież wstępne wymaganie dla zabezpieczenia ich budowlanego, przemysłowego i gospodarczego rozwoju. Ze względu na wielkie znaczenie, jakie ma zaprowadzenie *kanalizacji splawnej* w mieście, nawet mniejsze osiedla starały się wszędzie na zachodzie o budowę tych urządzeń. *Przeprowadzenie kanalizacji splawnej* w małych osiedlach, a w szczególności z oddzielnych grup budowlanych lub nawet odosobnionych domów, następuje jednak w obecnych warunkach finansowo - gospodarczych duże trudności. Zdarza się też często, że w miastach, w zasadzie skanalizowanych, są pewne dzielnice, gdzie panują warunki wiejskie, na przykład dzielnice, do których nie dochodzi *kanalizacja splawna*. Brak kanałów może być wywołany zarówno *brakiem środków finan-*

sowych gminy dla rozszerzenia kanalizacji, niemożnością przeprowadzenia kanałów ze względu na niekorzystne warunki przyrody, lub ograniczeniami prawnymi, gdy osiedle przylega do miasta, leżąc jednak poza jego granicami. W tych dzielnicach problem usuwania ścieków ogromnie się komplikuje, gdyż w każdym razie podstawowe warunki sanitarne muszą być zachowane. Tematem tym zajął się ostatnio II-gi Międzynarodowy Zjazd Techniki Sanitarnej i Higieny Miast w Medjolanie (kwiecień, 1931). Interesujący referat o usuwaniu nieczystości w osiedlach nieskanalizowanych wygłosił Prof. Ehlgötz z Berlina, który wskazał, że chociaż koszty utrzymania kanalizacji (na m. b.) przy luźnej zabudowie są mniejsze, niż w normalnym mieście, jednakże koszty zakładowe, obliczone na głowę ludności, wypadają bardzo wysokie w małych osiedlach lub na przedmieściach miast, zbliżających się swoim charakterem zabudowania do małych osiedli. Przy budowie kanalizacji spławnej trzeba mieć na uwadze zarówno sieć kanalizacyjną, jak i sam zakład oczyszczania ścieków; im większy będzie odbiornik, tem prostsze i tańsze będzie urządzenie do oczyszczania ścieków. Luźne zabudowanie, które jest tak pożądane ze względu na warunki higieniczne i socjalne, jest jednak z punktu widzenia kanalizacji spławnej droższe; zdaniem Prof. Ehlgötza trzeba będzie odstąpić od tego kosztownego systemu usuwania ścieków, o ile koszty zakładu oczyszczania ścieków wraz z kosztami sieci kanalizacyjnej będą większe, niż sumaryczne koszty urządzeń oczyszczających w poszczególnych działkach. T. Langbein wskazuje naprzykład, że jeżeli w Berlinie w strefie I-ej (10% zabudowania powierzchni i max 2 piętra) wody domowe i deszczowe zostaną odprowadzone w ten sam sposób, co i w strefie V-ej (60% zabudowania powierzchni i max 5 pięter), to koszty usuwania wód brudnych, przypadające na głowę mieszkańca I strefy, będą prawie 10 razy większe, niż w strefie V-ej. Szczególnie kosztowne są urządzenia do oczyszczania ścieków. W Berlinie koszty tych urządzeń dla obsługi wielu przedmieść wynoszą około 20 milionów marek; gdyby i te koszty uwzględniono, byłyby te najniższe strefy budowlane jeszcze bardziej obciążone.

Domowe oczyszczalnie nigdy nie zastąpią spławnej kanalizacji w miastach gęsto zabudowanych, ale zakładanie pojedynczych oczyszczalni na luźno zabudowanych terenach jest godne polecenia. Zaznaczyć trzeba, że koszty domowych oczyszczalni (urządzeń jednostkowych) oraz ich trudności eksploatacyjne naogół nie stoją w żadnym stosunku do osiągniętych korzyści. Ruchliwy przemysł stwarza wprawdzie na całym świecie wiele typów domowych oczyszczalni, które są na rynku, trzeba się jednak zgodzić z tem, że wszystkie te małe i najmniejsze oczyszczalnie są „złem koniecznym“, o ile nie zostaną w przyszłości znacznie ulepszone. Wyniki, ja-

kie otrzymano z małymi oczyszczalniami, są naogół obiecujące, trzeba być jednak bardzo ostrożnym przy określaniu wymiarów i w oszczędności nie pójść za daleko. Przy większych urządzeniach koszty zmniejszają się; przez łączenie kilku domów można wybudować wspólne oczyszczalnie (grupowe). Ułatwia to też dozór nad urządzeniem, a podczas epidemii daje możliwość łatwiejszego wykonania dezynfekcji ścieków. Z inicjatywy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Miejska Stacja Doświadczalna Oczyszczania Ścieków w Warszawie zbadała w latach 1928/1931 działanie kilku oczyszczalni domowych w różnych miejscach w Warszawie. W badaniach tych stacja spotkała się z temi trudnościami, które towarzyszą wszystkim jednostkowym urządzeniom i w tem większej mierze, im one są bardziej skomplikowane. Stwierdzono też, że urządzenie, pozostawione na łasce dozorczy, zwykle nie funkcjonuje tak, jak to projekt nakreślił. Najczęściej w Warszawie spotyka się typowe urządzenia t. zw. doły Chambeau. Wybudowane bez obliczenia lub obliczone na mniejszą liczbę osób, są często przeciążone; wypływy z nich, trafiając do rynsztoków, zanieczyszczają powietrze otoczenia. Badania wykazały, że wypływy te składem swoim zbliżają się do składu najgorzej oczyszczonych ścieków. W kilku miejscach zawiodły osadniki t. zw. „Omsy“ czy też „Biosy“. Przypadek bardzo charakterystyczny opisuje Inż. Przyłęcki w sprawozdaniu przytoczonej stacji. W osiedlu „Zdobycz Robotnicza“ w Warszawie założono osadniki „Omsa“, z których ścieki trafiały do sieci sączków, założonych na pewnej głębokości w obrębie samego osiedla. W czasie badań letnich (1931) znaleziono urządzenia te w stanie zupełnie nieczynnym, sączki były zatkane i ścieków nie przyjmowały, osadniki przepełnione ściekami, a nad nimi całe jeziora cuchnącej wody. Ratując się przed przepełnieniem osadników, mieszkańcy zaczęli odprowadzać ścieki do dołów, pozostałych po lasowaniu wapna. Powstały cuchnące sadzawki, otoczone dookoła domami mieszkalnymi. Warunki sanitarne osiedla były wprost katastrofalne. Zbadano na stacji też działanie osadnika „Bios“, który jest zbudowany na tej samej zasadzie, co i osadnik Imhoffa — świeżowodny. Model tego urządzenia wybudowano na stacji doświadczalnej przy budynku administracyjnym. Urządzenie miało obsługiwać około 10 osób, badanie przeprowadzono w ciągu kilku sezonów. Badania wykazały, że skład wypływu z osadnika zbliżał się do składu ścieków kanałowych miejskich z mniejszą jedynie ilością zawieszin. Przy eksploatacji urządzenia wyszły na jaw różne techniczne niedogodności, a przede wszystkim okresowe zatykanie się otworów osadnika i kanałów przepływowych. Badanie bardziej skomplikowanego urządzenia systemu inż. Kątkowskiego, w którym ścieki przechodzą przez osadnik, przedmuchiwane koloidy (drewniane kratki, zbite w skrzynie) i po

chlorowaniu odpływają do ulicznego rynsztoku, dowiodły, że potrzebna jest pewna ostrożność w stosowaniu tego, bądź co bądź, kosztownego urządzenia.

Te małe urządzenia oczyszczające są jednak stosunkowo drogie. Warunki finansowe niezawsze pozwolą na zbudowanie domowego urządzenia do usuwania ścieków. W większości przypadków ustęp będzie sposobem usuwania nieczystości. Trzeba przede wszystkim zwrócić uwagę na ustępy zasypywane torfem, jako bardzo praktyczne. Koszty utrzymania ustępów zasypywanych są znacznie niższe od kosztów utrzymania kanalizacji splawnej. Ustęp taki jest pod względem higienicznym bez zarzutu (proszek torfowy wiąże gazy i płyny, zabezpiecza przed zapachami i procesami gnicia; torf zabija z powodu swej kwaśnej reakcji takie zarazki, które ze względu na sam czas działania nie mogą utrzymać się przy życiu). Prawie co miesiąc powinno naczynie ruchome podlegać po opróżnieniu dezynfekcji (chlorem). Samoczynne zasypywanie torfem jest bardzo wskazane. Zawartość naczynia winna być użyta wprost na pole (przy lekkich gruntach), przy gruntach cięższych potrzeba prawie dwa razy większej powierzchni; wskazane są tutaj *kompostarnie* z dodawaniem odpadków kuchennych i odchodów końskich. Przez mały dodatek *wapna* można całkowicie zabezpieczyć się przed zapachami. Wody *kuchenne* i *kąpielowe* są zazwyczaj niezdatne do gnicia (zawartość mydła i przejście pewnej dezynfekcji podczas gotowania); wody te można łatwo zastosować do *kompostowania*. Pomyje mogą być dane świniom.

Wiele typów ustępów odpowiada wymaganiom sanitarnym. Miejskowe warunki głównie określają ten szczególny typ ustępu, jaki ma być wybrany. Dół, skrzynka lub naczynie, dół betonowy i t. d. są to wszystko możliwości do zastosowania. Co do szczegółów odsyłam czytelnika do mej książki: „Podstawowe zagadnienia zdrowotne wsi i miasteczek“ (nakład Zrzeszenia Samorządów Powiatowych, Warszawa, 1927).

Z powyższych rozważań nie należy wnioskować, że kanalizacji splawnej nie powinno się już budować. Przy *luźnem* zabudowaniu nie będzie można budować kanalizacji już to ze względów gospodarczych. Nie będziemy jej budować nieraz i na przedmieściach miast skanalizowanych, nie mając po temu odpowiednich środków. Małe *oczyszczalnie domowe* i *ustępy zasypywane* w szczególności będą mogły dać tu duże korzyści higieniczne, stanowiąc jednocześnie skromne, ale planowe rozwiązanie zagadnienia usuwania nieczystości.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o usuwaniu nieczystości i wód opadowych z roku 1928 daje podstawę między innymi i do wydania rozporządzenia o publicznych i prywatnych urządzeniach do usuwania

ścieków w nieskanalizowanych osiedlach. Nad tą sprawą pracujemy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych od dłuższego czasu w porozumieniu z zainteresowanymi organizacjami technicznymi i gospodarzami. Wysłuchano na specjalnych konferencjach opinie wielu rzeczoznawców. Sprawa ta wydaje się prosta, a jest niezwykle skomplikowana wobec bardzo różnych poglądów fachowców na zakres stosowania poszczególnych metod usuwania ścieków w osiedlach nieskanalizowanych oraz ze względu na brak rodzimego doświadczenia w tej dziedzinie. Można mieć nadzieję, że w najbliższym czasie zagadnieniu temu będą nadane kształty zupełnie realne. Aby zdać sobie sprawę z tego, jak trudnym jest uregulowanie podjętego problemu, wystarczy wymienić tylko te *warunki miejscowe*, od których powinien być uzależniony wybór najwłaściwszego sposobu zbierania, oczyszczania i usuwania ścieków domowych. A więc do warunków tych zaliczyć trzeba przede wszystkim: 1) przeciętną gęstość zaludnienia dzielnicy osiedla i liczbę mieszkańców nieruchomości, 2) charakter powierzchni terenu w sąsiedztwie nieruchomości (wielkość i kierunek spadku powierzchni terenu, rodzaj terenu — pola, ogrody, łąki, zabudowanie ulic i rynsztoków, zwartość i wysokość zabudowania), 3) wielkość, odległość i sposób użytkowania najbliższego odbiornika ścieków, 4) dane o rodzaju gruntu i wodzie gruntowej, dostateczne do uzasadnienia projektu, 5) poziom zwierciadła wód gruntowych oraz kierunek ich przepływu, oraz 6) sposób zaopatrzenia ludności w wodę. Można wyobrazić sobie szereg typowych sposobów zbierania, oczyszczania i usuwania ścieków domowych, a wybór sposobu w zależności od wyżej wymienionych warunków miejscowych wymagać będzie niewątpliwie udziału fachowego inżyniera miejskiego i sanitarnego. Jest to tembardziej słuszne, że zadanie gminy w dziedzinie usuwania ścieków polega nietylko na zaprowadzeniu samych urządzeń, ale także na takim administrowaniu nimi, aby urządzenia te najwłaściwiej służyły interesom publicznym, a ich budowa i eksploatacja były pod względem finansowym ułatwione.

Przytoczone już rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o usuwaniu nieczystości i wód opadowych wymaga, aby w miejscowościach, liczących powyżej 25.000 mieszkańców, były zakładane urządzenia kanalizacyjne, natomiast w miejscowościach, liczących poniżej 25.000 mieszkańców, były zaprowadzone takie sposoby i urządzenia do zbierania, przechowywania i usuwania nieczystości oraz usuwania wód opadowych, któreby zapewniały utrzymanie czystości gleby, wód i powietrza w gminie. Budowa względnie przebudowa urządzeń do usuwania nieczystości i wód opadowych z poszczególnych posesyj wymaga zezwolenia Zarządu gminy, udzielonego po stwierdzeniu, że projektowane urządzenia *odpowiadają*

wymaganiom niniejszego rozporządzenia i rozporządzeń, wydanych na jego podstawie, oraz przepisom policyjno - budowlanym. Z powyższych zasadniczych postanowień ustawy wynika jasno, jak ważną rzeczą jest rozporządzenie, omawiające urządzenia do usuwania nieczystości w osiedlach nieskanalizowanych, oraz jak wielką jest potrzeba opracowania wydawnictw, przedstawiających typowe, szczegółowo opracowane projekty urządzeń. Na potwierdzenie naszych wywodów przytoczę końcowe słowa chwały naszej nauki ś. p. Prof. Inż. dr. Szymona Dzierżgowskiego (Profesora Higjenu Uniwersytetu Warszawskiego) z jego pracy p. t. „W sprawie oczyszczania wód odpływowych“: „... miasta powinny dążyć do budowy kanalizacji i centralnego oczyszczania wód odpływowych. Póki jednakże to nastąpi, to miasta i osady, w szczególności zaś zdrojowiska, uzdrowiska i letniska, powinny pozwalać na budowę *urządzeń asenizacyjnych wodnych* tylko pod warunkiem, że odpływowe wody będą usuwane drogą wywozu albo wypuszczane po uprzednim ich należytem oczyszczeniu na złożach biologicznych. Każde inne rozwiązanie tej sprawy doprowadzi albo do zanieczyszczenia gleby i wód gruntowych, albo zamieni publiczne wodociągi w cuchnące kałuże, niszczące zdrowotność jak samych tych miejscowości, tak i otaczających je. Zarządy i Rady Miejskie, zaszczytni ojcowie ludności, powinni zawsze mieć na uwadze, że zdrowie jest największym darem przyrody i bogactwem narodu i że zdrowie to w znacznej mierze jest uzależnione od warunków dobrej asenizacji“.

Organizacja finansów komunalnych w Niemczech

*ze szczególnem uwzględnieniem zasady podziału źródeł dochodowych
Rzeszy, krajów i gmin (związków gmin).*

UWAGI WSTĘPNE.

Reformy ministra finansów Rzeszy Miquel'a (powołanego na to stanowisko przez cesarza Wilhelma II po ustąpieniu Bismarcka), przeprowadzone w latach 1891 — 1893 stanowią w dziejach ustroju finansów Rzeszy, a przede wszystkim Prus, okres przełomowy. Przemianę charakteryzuje: wprowadzenie państwowego podatku osobowego, któryby w najszerszej mierze czynił zadość postulatowi sprawiedliwości, a mianowicie progresywnego podatku dochodowego (co zacieśniło związek pomiędzy wpływami ze źródła podatkowego a stanem gospodarstwa narodowego), oraz przekazanie na rzecz związków komunalnych dawnych państwowych podatków przychodowych: Grundsteuer, Gebäudesteuer, Gewerbesteuer (Grundsteuer — podatek od nieruchomości, wymierzany od kwoty przeciętnego (z 4 lat) czystego dochodu, Gebäudesteuer (w miastach t. zw. Hauszinssteuer — podatek czynszowo - domowy, wymierzany od kwoty wartości czynszowej brutto; na wsi t. zw. Hausklassensteuer — podatek klasowo - domowy, wymierzany według zewnętrznych oznak posiadłości, jak naprz. jej wielkości); Gewerbesteuer — podatek przemysłowy). Państwowy podatek dochodowy został nadto powiększony wskutek wprowadzenia na rzecz państwa podatku uzupełniającego — Ergänzungssteuer — w formie podatku majątkowego — Vermögenssteuer.

Tak przedstawiają się zasady reformy Miquel'a i szczegóły oraz zmiany (w szczególności z 1906 i 1909) nie zmieniają istoty rzeczy. W literaturze niemieckiej — a również i nie niemieckiej — ocenia się dodatnio przejrzystość i prostolinijność systemu, rozgraniczającego zasadniczo źródła dochodowe państwa i gmin. Notabene i w tych systemach finansowych, które oznaczają się jako „romańskie“, organizacja pruska niewątpliwie nie pozostała bez wpływu.

Po wojnie warunki zmieniły się bardzo istotnie. System podziału źródeł dochodowych państwa i samorządów z okresu, gdy źródła te wystarczały na pokrycie ich zapotrzebowań, traci bardzo na doskonałości wtedy, gdy źródła już nie są dostateczne do zaspokojenia potrzeb w okresie niepomyślnych warunków gospodarczych (powodujących bezrobocie w groźnych rozmiarach), oraz wzmożonych postulatów społecznych (w zakresie ubezpieczeń wogóle, a w szczególności bezroboczych). I oto w uporządkowanych — przed wojną — stosunkach podatkowo - prawnych, po wojnie — zwłaszcza od czasu silnego zaznaczenia się depresji gospodarczej (od roku 1930) — występuje w ustawodawstwie doraźność, która zaciera całkowicie system, ongiś tak przejrzysty. — Notabene zmieniły się nie tylko warunki gospodarcze i społeczne: zmieniły się również pojęcia polityczne, a m. in. i pogląd na stosunek państwa do gminy.

Istna powódź doraźnych zarządzeń gospodarczo - finansowych (nie raz wydawanych nawet w formie ramowo - programowych *Notverordnungen*) nie pozwoli wcale na ujęcie w zwięzłym przedstawieniu treści chociażby tylko zasadniczych środków prawodawczych. Wypadnie więc pominać milczeniem nie tylko nie jeden istotny szczegół, ale i niejedną ustawę lub rozporządzenie. Pomimo tego postaramy się dać pewną całość obrazu, charakteryzującą stan obecny oraz przedstawiającą horoskopy na najbliższą przyszłość.

I. Z POSTANOWIEŃ PRAWA NADRZĘDNEGO.

Finansowo - prawne postanowienia konstytucji Rzeszy z dnia 11 sierpnia 1919 nie są ujęte w żaden specjalny rozdział, lecz rozrzucone są w poszczególnych rozdziałach rzeczowych:

Art. 8: Rzesza ma ustawodawstwo, dot. danin i innych wpływów, o ile przeznaczają się je na jej cele w całości lub w części. O ile Rzesza zabiera dla siebie daniny lub inne wpływy, które dotychczas przysługiwały krajom, winna mieć wzgląd na utrzymanie zdolności krajów do życia.

Komentarz prof. Anschütz'a: Zdanie drugie przedstawia przepis ochronny na rzecz krajów. Umieszczenie tego przepisu wydawało się koniecznym z uwagi na wyrażony przez Rzeszę zamiar rozszerzenia systemu podatkowego Rzeszy, w którym przed wojną główną rolę odgrywały podatki pośrednie, na najważniejsze podatki bezpośrednie: podatek dochodowy i majątkowy. Przez takie rozszerzenie systemu podatkowego Rzesza położyłaby rękę na źródła finansowe, które dotychczas zastrzeżone były wyłącznie (nie *de jure*, ale *de facto*) na rzecz poszczególnych państw i stanowiły niezbędną podstawę ich egzystencji finansowej...

Art. 11: Rzesza może w drodze ustawodawstwa ustanawiać zasady, dot. dopuszczalności i sposobu pobierania danin krajowych, o ile zasady te są potrzebne, aby wyłączyć:

1. uszczerbek we wpływach lub stosunkach handlowych Rzeszy,
  2. podwójne opodatkowania,
  3. nadmierne lub tamujące ruch obciążenie opłatami użytkowania publicznych dróg i urządzeń komunikacyjnych,
  4. podatkowe upośledzenia wprowadzonych towarów wobec własnych wyrobów w stosunkach między poszczególnymi krajami i częściami krajów lub
  5. premje wywozowe
- lub zabezpieczyć ważne interesy społeczne.

Art. 83: Cła i podatki konsumcyjne administrowane są przez władze Rzeszy. — Przy administrowaniu daninami Rzeszy przez władze Rzeszy muszą być przewidziane urządzenia, które umożliwiałyby krajom zabezpieczenie ich szczególnych interesów krajowych w dziedzinie rolnictwa, handlu, rzemiosła i przemysłu.

Niebawem zwykle ustawy — *Gesetz über die Reichsfinanzverwaltung* (ustawa o zarządzie finansami Rzeszy) z dn. 10.9.19 oraz *Reichsabgabenordnung* z dn. 13.12.1919 — postanowiły, że wszystkie podatki, pobierane w całości lub w części na rzecz Rzeszy, mają być zarządzane przez władze Rzeszy.

Z innych postanowień konstytucji uważamy za wskazane zwrócić uwagę na te, które zapewniają Rzeszy udział w spadkach i w niezasłużonym przyroście wartości:

Art. 154: Prawo dziedziczenia zostaje zapewnione stosownie do prawa cywilnego. *Udział państwa w majątku dziedzicznym* określają ustawy.

Art 155, ust. 3: Obrabianie i eksploatawanie ziemi stanowi obowiązek właściciela gruntu wobec społeczeństwa. Wzrost wartości gruntu, który powstaje bez nakładu pracy lub kapitału, należy obrócić na korzyść ogółu.

Pewne ograniczenia zwierzchniczych praw podatkowych Rzeszy zawierają zarówno postanowienia *traktatu wersalskiego* (zapobiegające mianowicie upośledzeniu podatkowemu obywateli państw sprzymierzonych i stowarzyszonych w porównaniu z obywatelami niemieckimi), jak i *umowy londyńskiej z 1924 roku*, (zastrzegające, że stawki danych w zastaw danin ze spirytusu, tabaki, piwa i cukru nie mogą być obniżone bez zgody komisarza do spraw reparacyj).

II. ROZDZIAŁ ŹRÓDEŁ DOCHODOWYCH RZESZY, KRAJÓW I GMIN (ZWIĄZKÓW GMIN).

Już zaznaczyliśmy wyżej, że w zakresie podatków (państwowych i gminnych) obowiązuje cały szereg ustaw: zasadniczych i mniej ogólnego charakteru. Przykładowo wskazujemy, że programowe rozporządzenie prezydenta Rzeszy z dn. 1.12.30 celem zabezpieczenia gospodarstwa i finansów (Verordnung des Reichspräsidenten zur Sicherung von Wirtschaft und Finanzen. Vom 1 Dezember 1930. R. G. Bl. I — 517), Część III, Rozdział IV, art. 1, § 2 ust. 2 stanowi:

„Ustawami podatkowymi w myśl ordynacji o daninach Rzeszy (Reichsabgabenordnung) są:

1. Ordynacja o daninach Rzeszy [uwaga nasza: z dnia 13 grudnia 1919 — wraz ze zmianami skodyfikowana w obwieszczeniu z dn. 22.5.31 R. G. Bl. I. 161, a następnie znowu nowelizowana];

2. ustawa Rzeszy o wartościowaniu z dn. 10.8.25 R. G. Bl. I — 214 — Reichsbewertungsgesetz [uwaga nasza: nowe brzmienie według obwieszczenia z dn. 22.5.1931 R. G. Bl. I. 161, 222. Nadto dalsze zmiany. Ustala zasady jednolitego szacowania obiektów przy wymiarze podatków. — Rozporządzenie z dn. 8.12.31 Część 4, Rozdział II (R. G. Bl. I — 699) upoważnia ministra finansów Rzeszy do wydania zarządzeń w zakresie jednolitego wartościowania];

3. przepisy podatkowe ustawy o podziale finansów — Finanzausgleichgesetz [uwaga nasza: ustawa ta wywodzi się z ustawy o podatkach krajowych — Landessteuergesetz — z dn. 30.III.1920, która ulegała wielokrotnie zmianom i uzupełnieniom aż do ostatnich czasów; za podstawową kodyfikacją — już pod nazwą, zapożyczoną z ustawodawstwa szwajcarskiego, Finanzausgleichgesetz, — można przyjąć obwieszczenia z dn. 27.4.1926 R. G. Bl. I — 203];

4. ustawy, regulujące lub zabezpieczające poszczególne podatki, do których zarządu ma zastosowanie ordynacja o daninach Rzeszy“.

Z nawałnicy przepisów ustawowych wypadnie wyłowić te, które dla naszego tematu mają zasadnicze znaczenie i wyluskać z nich zasady, pomijając — z konieczności — szczegóły.

Za punkt wyjścia do naszego poniższego przedstawienia nasuwają się tedy:

1) dwie zasadnicze ustawy:

a) wyżej wymieniona ustawa Finanzausgleichgesetz, którą oznaczać będziemy w skróceniu F. A. G.,

b) wyżej wymienione rozporządzenie prezydenta Rzeszy z dn. 1.12.30, które oznaczać będziemy VO;

2) niektóre specjalne ustawy, dot. poszczególnych podatków.

A. Z postanowień F. A. G. i V. O., dot. podatków na rzecz krajów i gmin.

Z ogólnych postanowień: Kraje i gminy (związki gmin) uprawnione są do poboru podatków według prawa krajowego, o ile nie koliduje to z konstytucją Rzeszy oraz przepisami prawnymi Rzeszy, wydanymi w myśl konstytucji. Jeżeli Rzesza pobiera jakiś podatek na rzecz swoją, wyłącza to pobieranie tego samego rodzaju podatków krajowych i gminnych, o ile ustawa Rzeszy nie stanowi inaczej. Dodatki do podatków państwowych, kraje i gminy mogą pobierać tylko na podstawie upoważnienia ustawy Rzeszy. Nie wolno pobierać podatków krajowych i gminnych, które zdolne są szkodzić wpływom podatkowym Rzeszy, jeżeli sprzeciwiają się temu mające przewagę interesy finansowe Rzeszy. W razie różnicy zdań pomiędzy ministrem finansów Rzeszy a rządem krajowym co do zgodności krajowego przepisu prawnego - podatkowego z prawem Rzeszy wydaje decyzję — na wniosek jednej lub drugiej strony — Reichsfinanzhof (Trybunał Finansowy Rzeszy). W kwestji, czy podatki krajowe lub gminne zdolne są szkodzić wpływom podatkowym Rzeszy oraz czy poborowi podatków krajowych i gminnych stoją na przeszkodzie mające przewagę interesy finansowe Rzeszy, decyduje Reichsrat (Rada Rzeszy).

(Uwaga nasza: Według § 60 konstytucji zadanie Reichsrat'u polegało na „zastępstwie krajów w ustawodawstwie i administracji Rzeszy“. Ponieważ ustawa z dn. 30.1.34 zwierzchnie prawa krajów przeszły na Rzeszę, a rządy krajowe podporządkowane zostały rządowi Rzeszy, przeto uprawnienia Reichsrat'u utraciły swą podstawę. Ustawą z dn. 14.2.34 zniesiono tedy Reichsrat; w zakresie jego samodzielnej działalności przekazano jego funkcje właściwym ministrom Rzeszy, a współdziałanie w sądownictwie wszelkiego rodzaju zniesiono).

K r a j e pobierają podatki gruntowy oraz od budynków (*Grund- und Gebäudesteuern*) (F. A. G.), które na skutek „uproszczenia i ujednostajnienia“ podatków rozporządzeniem V. O. oznaczone zostały jednolicie dla wszelkiej własności gruntowej jako *podatki gruntowe krajów i gmin*, oraz *podatek przemysłowy* (*Gewerbsteuer*). Kraje mogą podatki gruntowy i przemysłowy pozostawić całkowicie lub częściowo gminom (związkom gmin); decyduje o tem prawo krajowe.

Kraje mogą wprowadzać specjalny podatek krajowy na utrzymanie dróg (§ 13 F. A. G., przewidujący też postanowienia, wyłączające podwójne opodatkowanie).

Gminy obowiązane są do poboru podatku od rozrywek (*Vergnügungssteuer* — F. A. G.), który obejmuje wszelkiego rodzaju rozrywki. Obwieszczenie z dn. 7.6.1933 R. G. Bl. I — 351 zawiera w art. II statut podatku od rozrywek, obowiązujący w tych gminach, gdzie kraje lub — za zgodą rządów krajowych lub upoważnionej władzy — gminy nie wydały specjalnego statutu.

§ 15 F. A. G. przewidywał, iż gminy (związki gmin) za zgodą rządu krajowego mogą pobierać podatek od konsumpcji trunków. Rozporządzenie V. O. [Część pierwsza, Rozdz. I, zatytułowany szumnie „Erschliessung von Einnahmen für die Gemeinden“ („otwarcie wpływów dla gmin“) stanowi m. in.: o ile budżet gminy obciążony jest w nadzwyczajnej mierze ciężarami opieki społecznej, gmina uprawniona jest za zgodą rządu krajowego do poboru — obok podatku od piwa — podatku od trunków, a mianowicie: od wina i t. p. trunków, od wina musującego i t. p. trunków, alkoholu do picia, wód mineralnych i sztucznie przyrządzanych napojów, kakao, kawy, herbaty i innych wyciągów z płodów roślinnych, — o ile trunki te wydawane są w miejscach sprzedaży do spożycia na miejscu. Podatek ma wynosić najmniej 5% ceny detalicznej.

Dla zamierzonego tutaj zasilenia finansów komunalnych istotne znaczenie mają dwa podatki, rozwinięte następnie w dalszych rozporządzeniach:

Podatek od piwa oraz podatek obywatelski.

Podatek gminny od piwa uregulowany jest ostatnio w rozporządzeniu *Notverordnung des Reichspräsidenten über Massnahmen auf dem Gebiete der Finanzen, der Wirtschaft und der Rechtspflege*. Vom 18.III.1933. [R. G. Bl. I — 109, Kapitel IV. Finanzausgleich. § 15]:

Gminy (związki gmin) za zgodą rządu krajowego lub upoważnionej przez niego władzy mogą pobierać podatek od miejscowej konsumpcji piwa (*Gemeindebiersteuer*). Podatek można pobierać od producenta lub też od tego, kto sprowadza piwo do gminy (związku gmin). Podatek wymierza się od ilości piwa w wysokości najwyżej 3,75 R. M. do 9,00 R. M. od hektolitra — zależnie od gatunku.

Podatek obywatelski (rodzaj dochodowo - pogłównego), ostatnio znowelizowany w brzmieniu rozporządzenia ministra finansów Rzeszy z dn. 15.9.1933, RGBl. I — 629, jako

„*Bürgersteuergesetz 1934*“:

§ 1. Gminy są uprawnione, a w wypadkach § 4 obowiązane do poboru podatku obywatelskiego.

§ 2. Podatek obywatelski pobiera się na rok kalendarzowy od wszystkich osób naturalnych, zamieszkałych w obrębie gminy. Miarodajnymi dla obowiązku podatkowego są stosunki w dniu 10 października poprzedniego roku. O ile dla powszechnego spisu stanu osób (*Personenstandsaufnahme*) wyznaczy się inny termin, niż 10 października, w takim razie miarodajnym jest nowy termin. [Wyłącza się osoby, pobierające wsparcia i t. d.].

§ 3. Dla wymiaru podatku na rok kalendarzowy służą za podstawę poniższe zasadnicze stawki podatkowe [*Reichssätze* — stawki Rzeszy]:

Stawka zasadnicza wynosi dla osób z dochodem rocznym: do 4500 RM — 6 RM, do 6000 — 9, do 8000 — 12, 12000 — 18, 16000 — 24, 20000 — 30, 25000 — 50, 50000 — 75, 75000 — 150, 100000 — 300, 250000 — 500, 500000 — 1000, przeszło 500000 — 2000.

§ 4. Jeżeli faktycznie pobierana stawka gminnego podatku gruntowego lub przemysłowego za rok rachunkowy, służący za podstawę do oceny stosunków dla wymiaru podatku obywatelskiego,

1. przewyższa stawkę miarodajną za rok rachunkowy 1929, gmina ma pobierać podatek obywatelski w wysokości 100% stawki zasadniczej;

2. przewyższa przeciętną wysokość krajową, gmina ma pobierać podatek obywatelski, a mianowicie: jeżeli stawka podatkowa gminnego podatku gruntowego lub przemysłowego

a) nie wynosi więcej, niż 150% przeciętnej wysokości krajowej, — w wysokości 100% stawki zasadniczej,

b) wynosi 150 — 200% przeciętnej wysokości krajowej, — w wysokości 150% stawki zasadniczej,

c) przewyższa 200% przeciętnej wysokości krajowej, — w wysokości 200% stawki zasadniczej.

Rząd krajowy stwierdza przeciętną krajową wysokość gminnych podatków gruntowego i przemysłowego.

...Rząd krajowy określa dalej, w jaki sposób należy w gminach wliczyć gminne podatki gruntowy i przemysłowy.

§ 5. ...Uchwała gminna, przewidująca stawki w wysokości ponad 200% stawki zasadniczej, wymaga zatwierdzenia rządu krajowego lub władzy przez niego upoważnionej....

[Do tego wyszły jeszcze:

1) *Verordnung des Reichsfinanzministers zur Durchführung des Bürgersteuergesetzes 1934 vom 15 September 1933* — RGBl. I — 631,

2) *Preussischer Erlass vom 30.9.33* (*Ministerialblatt für Preussische innere Verwaltung I — 1081*)].

Kraje lub też w myśl prawa krajowego gminy (związki gmin) po-

bierają podatki od przyrostu wartości przy sprzedaży nieruchomości, których sprzedawcy nabyli własność nieruchomości między 1.1.1919 a 31.12.1924 (§ 18 FAG.). Kraje obowiązane są do uzgadniania postanowień, dot. wymiaru i poboru podatków krajowych i gminnych, z postanowieniami ordynacji o daninach Rzeszy (§ 19 FAG.).

B. Udział krajów we wpływach Rzeszy [VO].

Ustawa Rzeszy określa, czy i w jakiej mierze kraje mają prawo do udziału we wpływach z podatków Rzeszy. Według przepisów niniejszej ustawy [FAG + VO] otrzymują kraje udziały we wpływach z następujących podatków państwowych:

Einkommensteuer und Körperschaftssteuer (podatek dochodowy oraz od korporacji),

Uwaga nasza: Podatek od dochodu korporacji (towarzystw akcyjnych, z ogr. odp. i t. d.) pobiera się w niektórych krajach jako podatek dochodowy, w innych jako podatek przemysłowy.

Grunderwerbsteuer (podatek od nabycia gruntów),

Umsatzsteuer (podatek od obrotu),

Kraftfahrzeugsteuer (podatek od automobili),

Rennwettsteuer (podatek od wyścigów),

Uwaga nasza: Według ustawy Rzeszy z dn. 10.4.1933 RGBl. I — 191, art. 2, kraje otrzymują w całości wpływy z tego podatku i przekazują je w całości towarzystwom wyścigowym na cele popierania hodowli koni.

Mineralwassersteuer (podatek od wód mineralnych),

Uwaga nasza: Obecnie do 31.3.1936 pobór wstrzymany.

Einkommensteuer und Körperschaftssteuer.

Z wpływów kraje otrzymują $\frac{3}{4}$. Wpływy, przypadające na rzecz krajów, oblicza się według pewnego klucza podziału. Wpływy dzieli się pomiędzy gminy, powiaty, prowincje. Klucz podziału uwzględnia debet podatkowy płatników podatku dochodowego w każdej gminie. Na tej ostatniej podstawie minister finansów Rzeszy ustala klucz podziału. Przed ostatecznym ustaleniem klucza podziału komunikuje się każdej gminie kwotę przypadających na nią udziałów. W ciągu miesiąca gmina może złożyć sprzeciw w kwestji wyliczenia. Decyzję wydaje minister finansów Rzeszy [VO].

Grunderwerbsteuer.

Na podstawie ustawy Grunderwerbsteuergesetz kraj otrzymuje w całości wpływy z tego podatku — po potrąceniu 4% na rzecz Rzeszy za administrację podatkową. Kraje obowiązane są przynajmniej $\frac{1}{2}$ wpływów przekazać gminom (związkom gmin). Podział na gminy i związki gmin określa ustawa krajowa.

Kraje oraz za ich zgodą gminy (związki gmin) mogą pobierać na swój rachunek dodatki do tego podatku. One są uprawnione do różniczkowania dodatków według zewnętrznych cech nieruchomości i obciążać w szczególności silniej nieruchomości niezabudowane.

Dodatki na rzecz krajów i gmin (związków gmin) łącznie nie mogą przekraczać 2%, a jeżeli nie pobiera się podatku od przyrostu wartości, 4% wartości, służącej za podstawę do wymiaru podatku, z czego najwyżej połowę może pobierać kraj. Rozporządzenie z dn. 12.5.32 RGBl. I — 192, przewiduje „dostosowanie podatku do spadku wartości nieruchomości od czasu 1.1.1931.

Umsatzsteuer.

Według noweli z dn. 30.1.1932 RGBl. I — 39 i następnych zmian podatek wynosi 2% w przedsiębiorstwach przemysłowych, a przy obrocie ponad 1 milion marek — 2,5%; w rolnictwie — 1%; od niektórych produktów rolniczych — 1,5%.

Z wpływów podatku otrzymują kraje (dla siebie i gmin oraz ich związków) od 1.4.1926 — 30%. Udział gmin określa ustawa krajowa. Kwotę, przypadającą na rzecz krajów oblicza się w $\frac{1}{3}$ według wysokości wpływów z poszczególnych krajów, w $\frac{2}{3}$ — według zaludnienia.

Kraftfahrzeugsteuer.

Wpływy otrzymują kraje w pełnej wysokości — z potrąceniem 4% na rzecz Rzeszy za administrację podatkową. Udział krajów oblicza się w $\frac{1}{4}$ w stosunku do zaludnienia i w $\frac{1}{4}$ w stosunku do wpływów oraz w $\frac{1}{2}$ w stosunku do obszaru kraju. W gęściej zaludnionych połaciach krajów odmienne przepisy. Ostatnie brzmienie ustawy w obwieszczeniu z dn. 11.4.1933 RGBl. I — 195.

Udziały krajów w podatku Grunderwerbsteuer (od nabycia nieruchomości) stwierdzają urzędy skarbowe, właściwe w zakresie wymiaru podatku. Rząd krajowy lub też upoważniona przez niego władza uprawniona jest do żądania informacji oraz wglądu w odnośne akta urzędów skarbowych (§ 51 FAG.).

Udziały krajów w podatkach od obrotu, od automobili, od wyścigów, wód mineralnych, piwa, ustala minister finansów Rzeszy — pod koniec każdego roku kalendarzowego. W wypadku różnicy zdań pomiędzy ministrem finansów Rzeszy a rządem krajowym co do wysokości udziału krajowego decyduje Reichsrat (§ 52 FAG.).

Udziały krajów w podatku dochodowym oraz od korporacji w wysokości $\frac{3}{4}$ wpływów każdego miesiąca płatne są z upływem następnego miesiąca.

Udziały krajów w podatku od nabycia nieruchomości płatne są w miesiąc po kwartale, w którym zostały stwierdzone.

Udziały krajów w podatku obrotowym, od automobili, wyścigów, wód mineralnych, piwa, płatne są w dwa tygodnie po stwierdzeniu.

Nadto gminy mogą otrzymywać udziały z państwowego podatku domowo-czynszowego (*Hauszinssteuer*).

Podstawę stanowią przepisy ustawy o wyrównaniu dewaluacji nieruchomości przy nieruchomościach zabudowanych (*Gesetz über den Geldentwertungsausgleich bei bebauten Grundstücken. Vom 1.6.1926 RGBl. I — 251*) ze zmianami [*Gebäudeentschuldungssteuer* — podatek od odciążenia nieruchomości: Rozporządzenie z dn. 6.10.1931 RGBl. I — 537 i inne]. Zamiast stałego podatku można wpłacić jednorazową daninę. W Prusiech pobiera się podatek od zabudowanych nieruchomości, które nie są przeznaczone na stałe do celów rolnictwa, leśnictwa lub ogrodnictwa. Wynosi 960% tymczasowego podatku gruntowo-majątkowego według przepisów ustawy z dn. 14.2.23 (GS. 29) i nowel.

C. Podział ciężarów (FAG.).

Rzesza może przekazywać krajom lub gminom (związkom gmin) nowe zadania tylko o tyle, o ile równocześnie zatroszczy się o otwarcie potrzebnych środków. Co pojmować przez nowe zadania w myśl powyższego, o tem decyduje stan z dn. 1 kwietnia 1920. Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie w razie istotnego rozszerzenia już istniejących zadań (§ 54). Jeżeli kraje lub gminy (związki gmin) prowadzą przedsiębiorstwo z dziedziny kulturalnej, gospodarczej lub społecznej, którego znaczenie rozciąga się poza granice krajowe na cały obszar Rzeszy lub znaczniejszą jej część, w takim razie Rzesza w razie potrzeby udzieli subsydjum do kosztów jego utrzymania lub też w porozumieniu z krajem i gminami (związkami gmin) przejmie przedsiębiorstwo. To samo dotyczy innych urzędów, których kosztów kraj — nawet w razie całkowitego wyczerpania własnych źródeł dochodowych — nie może pokryć (§ 56).

Kraje obowiązane są troszczyć się o wyrównanie ciężarów pomiędzy gminami (związkami gmin), w szczególności w dziedzinie ciężarów policyjnych, szkolnych i opieki nad ubogimi (§ 57).

D. „Zasady do ostatecznego rozgraniczenia finansów“ (VO).

Ramowo-programowe rozporządzenie VO ustala „zasady do ostatecznego rozgraniczenia finansów“ („*Grundsätze für den endgültigen Finanzausgleich*“):

Rozgraniczenie źródeł dochodowych Rzeszy, krajów i gmin ma nastąpić na podstawie ustawy z uwzględnieniem następujących zasad (§ 1):

Kraje pobierają podatki realne: gruntowy i przemysłowy. W jakim zakresie podatki realne mają być przekazane gminom (związkom gmin), określa prawo krajowe (§ 2).

Gminy pobierają podatek obywatelski (*Bürgersteuer*) oraz od piwa (§§ 3 i 4).

Gminy otrzymują uprawnienie pobierania dodatków do podatku, stopniowanego według dochodu. Uprawnienie to będzie uregulowane przewidzianą w § 1 ustawą. Równocześnie zmniejszy się w związku z tem odpowiednio stawki podatku dochodowego (§ 5).

Gminom wolno pobierać podatki realne oraz dodatki w myśl § 5 tylko w pewnym wzajemnym stosunku. Muszą pobierać podatek obywatelski oraz od piwa w pewnej wysokości, gdy podatki realne i dodatki w myśl § 5 przekraczają pewne granice. Bliższe postanowienia zawierać ma ustawa, przewidziana w § 1. (§ 6).

Zmiany w zadaniach i w ich podziale między Rzeszę, kraje i gminy uwzględnić należy w nowym uregulowaniu rozgraniczenia finansów (§ 7).

Ustawa, przewidziana w § 1, nie ukazała się.

III. O PROJEKTOWANYCH REFORMACH FINANSÓW KOMUNALNYCH

udzielają nam informacji wynurzenia osób miarodajnych, z których na pierwszym miejscu wypada wymienić *sekretarza stanu w ministerstwie finansów Rzeszy Reinharda*. Na Zjeździe Prawników Niemieckich (*Deutscher Juristentag*) na jesieni 1933 wygłosił on mianowicie odczyt, w którym informuje słuchaczy m. i. o pracach przygotowawczych, podjętych już przez Ministerstwo Finansów Rzeszy, a mających na celu *zasadnicze uproszczenie systemu podatków*:

Z mnogością podatków oraz skomplikowanym prawem podatkowym trzeba skończyć. Należy stworzyć taki system podatków, by społecznie był sprawiedliwym i by podatki były gospodarczo do zniesienia. Nowe ustawy podatkowe i nowa ordynacja o daninach zrodzone będą z ducha narodowo - społecznego (aus nationalsozialistischen Geist). Przy wymiarze podatku dochodowego uwzględniać się będzie w najszerszej mierze zasady ludnościowo - polityczne.

Nowe ustawy podatkowe wolne będą od wszelkiej uczonej niemieczyny; ich konstrukcja i język będą tego rodzaju, by każdy podatnik mógł je, czytając, pojmować.

Uproszczenie całego systemu podatkowego spowoduje również znaczne zmniejszenie się pracy Trybunału Finansowego Rzeszy (Reichsfinanzhof); nie tylko liczba podatników będzie istotnie zmniejszona, lecz również i brzmienie ustaw podatkowych oraz nowej ordynacji o daninach będzie tego rodzaju, że Trybunałowi Finansowemu Rzeszy nie pozostawi się, jak dotychczas, tak wielkiej swobody w wykładni ustaw podatkowych. Okoliczność, że swoboda w wykładni ustaw podatkowych była dotychczas zbyt wielka, prowadziła do budzącego wątpliwość zachwiania się pewności podatkowo - prawnej. Dla podatnika i dla administracji podatkowej pewność prawna istnieje tylko wtedy, gdy granice swobodnej wykładni wytyczone są jaknajwężiej i gdy tylko w niewielu zasadniczych kwestiach potrzeba przebycia drogi postępowania aż do Trybunału Finansowego Rzeszy, by stwierdzić, co jest prawem.

Reforma podatkowa rozciągać się będzie nie tylko na podatki Rzeszy, lecz, jak się samo przez się rozumie, również i na podatki krajów i gmin. Rzesza, kraje i gminy uważane będą pod względem podatkowym jako jedność.

Uproszczenie systemu podatków polegać będzie na tem, że wielorakość podatków Rzeszy, krajów i gmin zastąpi się kilkoma dużymi podatkami, które stanowiąc będą źródła dochodów całości, złożonej z Rzeszy, krajów i gmin. Krajom i gminom pozostawi się dość wolnego miejsca celem dostosowania ich zapotrzebowania podatkowego do miejscowych warunków, usunie się jednakże pstrokaciznę podatków różnych korporacji publicznych.

Stosownie do uproszczenia systemu podatków stworzy się również jednolitą administrację podatkową. Podatnik składać będzie tedy zeznania podatkowe tylko w jednym jedynym miejscu, a mianowicie urzędowi skarbowemu, tylko od tego jednego urzędu otrzymywać będzie decyzje podatkowe i tylko w tym jednym jedynym urzędzie dokonywać będzie wpłaty podatków. Liczba wezwań płatniczych oraz liczba dat płatności

zostanie istotnie zmniejszona. Podatnik otrzymywać będzie od jednolitego zarządu podatkowego do roku zasadniczo tylko jedną jedyną decyzję podatkową, z której zupełnie jasno wynikać będzie, kiedy i w jakiej wysokości ma on w ciągu roku dokonywać wpłat podatkowych.

Uproszczenie systemu podatkowego przyczyni się do istotnego obniżenia kosztów administracji. Zaoszczędzone kwoty obrócone będą na zmniejszenie ciężaru podatkowego. Uproszczenie systemu podatkowego spowoduje również istotne zmniejszenie się pracy i kosztów, powstających dla podatnika i przedsiębiorcy z obowiązków, wynikających na podstawie istniejących ustaw podatkowych. Uproszczenie systemu podatkowego w całej jego rozciągłości prowadzi do istotnego obniżenia ciężarów i kosztów, opartych na produkcji i konsumpcji, i przedstawia sobą środek generalny do uzdrowienia gospodarstwa i finansów.

W lutym 1934 sekretarz stanu Reinhardt przemawiał m. i. w Niemieckiej Wyższej Szkole Politycznej (Deutsche Hochschule für Politik) w Berlinie, znowu na temat „wielkiej reformy podatkowej“. Podkreśliwszy na wstępie wielokrotnie powtarzane zdanie, że pierwszym zadaniem rządu w zakresie naprawy ustroju finansów jest zwalczanie bezrobocia i że rząd spodziewa się w ciągu kilku lat znieść prawie całkowicie bezrobocie dzięki podjętym w tym celu środkom ustawowym, Reinhardt podniósł następnie, że w ciągu roku 1934 nastąpi zasadnicze uproszczenie systemu podatkowego, a m. i. zapowiedział: scalenie zarządów podatkowych Rzeszy i krajów; przy podatkach dochodowym, majątkowym i spadkowym zastosowanie w znacznej mierze ludnościowo - politycznych zasad narodowego socjalizmu, t. j.: przy podatku dochodowym użytych się bardzo znacznych ulg osobom, obciążonym liczną rodziną; przy podatku majątkowym *popierać się będzie zmysł oszczędzania*, a przeto rodziny składające się z ojca, matki i 1 dziecka, zwolni się od podatku przy majątku poniżej 10.000 RM.; rodziny zaś z 4 dziećmi — przy majątku poniżej 60.000 marek; przy podatku spadkowym rozważa się jego obniżenie, a nawet zniesienie, o ile idzie o dziedziczenie w prostej linii.

ERRATA.

W artykule o organizacji finansów komunalnych we Francji, zamieszczonym w Nr. 6 „Samorządu Miejskiego“ z r. b. na str. 324 w ustępie 4 wiersz 2 zamiast „1/2 miliona franków“, powinno być „1/2 miljarde franków“.

Ze Związku Miast Polskich.

DOKOŃCZENIE BUDOWY GMACHÓW PUBLICZNYCH (SZKÓŁ, SZPITALI, RZEŻNI I T. P.).

W Nr. 19 „Samorządu Miejskiego“ z 1.10 ub. r. na str. 1042 — 1043 opublikowaliśmy w powyższej sprawie komunikat, na który jednak tylko nieliczne miasta przysłały potrzebne dane w terminie.

Sprawa ukończenia budowy budynków szkolnych, szpitalnych i t. d. ma poważne znaczenie dla miast ze względu na unieruchomienie znacznych kapitałów w budynkach nieukończonych, niszczenie tych budynków i niemożność ich wykorzystania. Z tych względów Fundusz Pracy specjalnie uwzględnia w planie swej działalności kredyty na ukończenie budowy gmachów publicznych.

Aczkolwiek Fundusz Pracy nie przyjmuje już wniosków na 1934/35 r. budżetowy, uważamy za konieczne zestawienie całokształtu potrzeb kredytowych miast na ukończenie budowy gmachów publicznych, aby w razie możliwości wykorzystać te dane jeszcze w bieżącym okresie budżetowym, a w każdym bądź razie dysponować gotowym materiałem przy repartycji kredytów na 1935/36 r.

Wobec tego ponownie zwracamy się do Zarządów miejskich o możliwie rychłe podanie Związkowi Miast Polskich:

- 1) jakie budowlę gminne są dotychczas nieukończone,
- 2) kiedy rozpoczęto budowę i kiedy przerwano,
- 3) czy rozpoczęta budowa wogóle nie jest z powodu nieukończenia oddana do użytku publicznego, czy też częściowo jest już użytkowana i mianowicie w jakim stopniu ma miejsce to użytkowanie,
- 4) ile dotychczas włożono w budowę,
- 5) ile potrzeba do ukończenia budowy (o ile miasto nie posiada szczegółowego aktualnego kosztorysu, należy podać przynajmniej orientacyjne dane),
- 6) czy miasto ma możliwość i w jakim stopniu użyć na budowę swe własne środki, wzgl. czy przewiduje możliwość pobrania przy wykończeniu budowy świadczeń w naturze (materiałów i robocizny za zaległe podatki państwowe),
- 7) czy miasto wystąpiło już w tej sprawie do Funduszu Pracy, a jeżeli nie, to dlaczego.

Powyższych danych nie oczekujemy od tych miast, z którymi w omawianej sprawie nawiązaliśmy już korespondencję.

PRZELEW DODATKÓW KOMUNALNYCH DO PODATKÓW PAŃSTWOWYCH PRZEZ URZĘDY SKARBOWE.

Związki samorządowe, które obecnie większość swych dochodów otrzymują przez kasy skarbowe, są w najwyższym stopniu zainteresowane, aby obliczenia sum, przy-

padających poszczególnym związkom, były przeprowadzane szybko i dokładnie oraz przelew tych sum następował możliwie bez zwłoki.

Szereg miast zwrócił się do Związku Miast Polskich z wyrażeniem gotowości współdziałania z Urzędami skarbowymi w powyższym zakresie przez delegowanych w tym celu urzędników miejskich. Jak nam wiadomo, sprawa ta, która zależy od zgody właściwych władz skarbowych, w niektórych miejscowościach została pomyślnie załatwiona.

Celem opracowania wystąpienia do Ministerstwa Skarbu o jednolite uregulowanie tej sprawy na całym obszarze Państwa, prosimy Zarządy miejskie o zakomunikowanie Związkowi Miast Polskich, czy i ewent. w jaki sposób w poszczególnych miastach ułożyła się tego rodzaju współpraca z Urzędami skarbowymi.

PROJEKTOWANIE NOWYCH WODOCIĄGÓW.

Notatka, umieszczona w numerze 5 „Samorządu Miejskiego“ z dnia 1.3. b. r. na str. 269 — 270, dotycząca sprawy projektowania i budowy nowych wodociągów, wywołała zarówno ze strony niektórych miast jak i ze strony kół inżynierskich szereg pytań zasadniczej natury.

Odpowiadając na te pytania i dla uniknięcia nieporozumień komunikujemy dodatkowo co następuje:

Należy przedewszystkiem zwrócić uwagę na to, że urządzenia wodociągowo-kanalizacyjne posiadają dla miast i osiedli wyjątkowe znaczenie nie tylko ze względu na ważne zadania sanitarne, którym służą, lecz i na charakter tych kosztownych urządzeń. Wodociągi mają na celu zaopatrywanie ogółu ludności w wodę do picia, potrzeb gospodarczych i przemysłowych oraz pożarnictwa, a więc dostarczanie artykułu pierwszej potrzeby, nie dającego się zastąpić żadną „namiastką“. Ten charakter urządzeń wodociągowych pociąga za sobą konieczność rozprowadzenia wody na cały teren miasta zapomocą sieci rur, której poszczególne ogniwa są organicznie ze sobą powiązane i stanowią całość, i która dla sprawnego i niezawodnego funkcjonowania musi być obliczona i przemyślana do najdrobniejszych szczegółów nie tylko na dzień dzisiejszy, lecz i w przewidywaniu dalszego rozwoju miasta i to zarówno pod względem wysokości dziennej konsumpcji wody, jak i rozciągłości sieci wodociągowej. Wodociągi są urządzeniem centralnem. Nawet wielkie miasta posiadają najczęściej jedną centralną stację pomp, z której woda odpływa głównym przewodem zasilającym, rozgałęziającym się coraz bardziej w miarę oddalania od stacji. Stacja pomp i sieć mogą być dla oszczędzenia kosztów wykonane częściowo z uwzględnieniem dzisiejszych potrzeb miasta, jednak zawsze tak, aby powiększanie i rozszerzanie ich mogło być dokonane w przyszłości przez dołączenie nowych elementów bez rujnowania, lub większych przeróbek, już istniejących urządzeń.

Wykonanie nawet w zmniejszonym zakresie takiego wodociągu, który ma stanowić część przyszłej całkowitej instalacji, jest nie do pomyślenia bez uprzedniego opracowania ogólnego projektu, sporządzonego stosownie do wymagań rozporządzenia Ministra Robót Publicznych z dn. 23.V.31 r. (Dz. Ust. Nr. 672 z 1931 r.), ustalającego zasady sporządzania projektów technicznych celem uzyskania pozwoleń w sprawach wodnych. Projekt, wykonany w myśl zasad powyższego rozporządzenia, musi być opracowany bardzo szczegółowo, co pociąga za sobą znaczne koszty.

Życie wysuwa jednak często zagadnienia, które nie dają się rozwiązać w sposób

szablonowy i wymagają odstępstw od przyjętej, zresztą zupełnie słusznej w zasadzie, procedury. Jak ma np. załatwić sprawę wodociągów miasto małe o 10.000 mieszkańców, w którym zaopatrywanie w wodę odbywa się według zasad, urągających wszelkim wymaganiom higieny, w którym dur brzuszny i czerwonka nie wygasają prawie nigdy, a ludność płaci 8 — 10 gr. za wiadro wody, czerpanej nprz. z rzeki poniżej miasta i dowożonej w brudnych beczkach? Miasto nie ma środków nietylko na budowę wodociągów, ale nawet na sporządzenie projektu podług zasad, podanych przez Ministerstwo, ma natomiast np. według wszelkich danych możliwość otrzymania dobrej wody głębszej ze studni artezyjskiej i doprowadzenia jej do środka miasta, gdzie mogłaby być pobierana przez ludność z paru kranów czerpalnych. Wobec wysokiej obecnej ceny złej wody rentowność takiego urządzenia byłaby najzupełniej zapewniona, nawet przy obniżeniu ceny wody, przyczem zamortyzowałyby się ono w ciągu 10 — 12 lat.

Na naradzie w Związku Miast Polskich z udziałem fachowców, o której wspomnieliśmy w poprzedniej notatce, przedstawiony był do rozważenia taki konkretny przykład celem wyrażenia opinii, czy konieczne jest sporządzanie w tym wypadku planu generalnego, obejmującego wszystkie szczegóły przyszłego urządzenia wodociągowego?.

Opinia została wyrażona w tej formie, jak podano w poprzedniej notatce. Uznano mianowicie, że w niektórych wypadkach, niecierpiących zwłoki, należy mieć możliwość wejścia na drogę, prowadzącą prędzej do celu, t. j. do otrzymania zdrowej wody choćby zapomocą prowizorycznych, prymitywniejszych urządzeń. Sposobów tych nie należy stosować zbyt pochopnie. Zarządy miejskie powinny sobie zdawać sprawę ze swej odpowiedzialności wobec mieszkańców miast i nie budować urządzeń mało wartościowych, a zwłaszcza z pominięciem najważniejszych zasad technicznych i sanitarnych. Dlatego nawet takie instalacje wodociągowe, które mają charakter prowizoryczny, powinny być projektowane przy pomocy fachowców, co jedynie może dać gwarancje uniknięcia niebezpiecznych pod każdym względem omyłek.

ZASADY POSTĘPOWANIA WŁADZ MIEJSKICH PRZY TWORZENIU, PROWADZENIU I LIKWIDACJI PRZEDSIĘBIORSTW MIEJSKICH.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych pracuje obecnie nad unormowaniem sprawy przedsiębiorstw samorządowych.

Zarząd Związku Miast Polskich na posiedzeniu w dniu 21 marca b. r. stwierdził ze swej strony istnienie życiowej potrzeby spieszego uregulowania wspomnianej sprawy. Nie wdając się w rozpatrywanie opracowanego przez biuro Związku Miast projektu zasad postępowania władz miejskich przy tworzeniu, prowadzeniu i likwidacji przedsiębiorstw miejskich, Zarząd upoważnił biuro do podania tego projektu do wiadomości miastom i rozesłania go tym odpowiednim instytucjom, z którymi Związek współpracuje, celem wypowiedzenia się.

Po rozpatrzeniu nadesłanych uwag Związek Miast prześle odpowiednie wnioski do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Zarząd zobowiązał również poszczególnych członków Zarządu do nadesłania swych uwag o projekcie biura.

Stosując się do uchwały Zarządu, biuro Związku zamieszcza poniżej omawiany projekt z prośbą o spieszne nadesłanie uwag, nadmienając, że uwagi te będą mogły być wzięte pod rozwagę tylko w tym wypadku, jeśli zostaną nadesłane przed 1 maja b. r.

A. Postępowanie przy tworzeniu nowego przedsiębiorstwa.

1) Rada miejska stwierdza uchwałą, iż istnieje potrzeba utworzenia przedsiębiorstwa miejskiego, określając ogólnie zakres (rozmiar) przedsiębiorstwa i przybliżony koszt jego budowy oraz przypuszczalny sposób pokrycia odnośnych wydatków.

2) Uchwała taka wraz z motywami powinna być na miesiąc czasu wyłożona do publicznego przeglądu, o czym należy obwieścić w sposób przyjęty w danej miejscowości. Jednocześnie treść uchwały z motywami należy podać do wiadomości bezpośredniej władzy nadzorczej, a jeżeli tą władzą jest wydział powiatowy, to również do wiadomości władz wojewódzkich. W tym przypadku, gdy ma być utworzone przedsiębiorstwo, na prowadzenie którego potrzebne jest uprawnienie rządowe, wspomniana uchwała powinna być przedstawiona do wiadomości również odnośnej władzy. Uchwałę należy przesłać wreszcie do wiadomości Izbie Przemysłowo-Handlowej, w której okręgu znajduje się dane miasto. W okresie wyłożenia uchwały do publicznego przeglądu wolno każdemu mieszkańcowi miasta wnieść do zarządu miejskiego na piśmie lub w ustnej formie do protokołu swe uwagi i zarzuty.

3) Po upływie okresu wyłożenia uchwały do publicznego przeglądu zarząd miejski rozpatruje wszystkie wniesione uwagi i zarzuty, zapoznaje się z zasadniczym stanowiskiem w sprawie uchwały Izby Przemysłowo-Handlowej i właściwych władz, o ile przed upływem okresu wyłożenia uchwały powiadomiony zostanie o tem stanowisku, a następnie wnosi sprawę ponownie na radę miejską celem zdecydowania sprawy utworzenia przedsiębiorstwa i upoważnienia zarządu do wydatkowania odpowiednich sum na ostateczne przygotowanie tej sprawy (sporządzenia projektu, kosztorysu, obliczenie rentowności, ustalenie w konkretnej formie sposobu finansowania budowy, zebranie ofert orientacyjnych, promes pożyczkowych, zaprojektowanie sposobu przeprowadzenia budowy (prowadzenie budowy we własnym zarządzie, czy też przez przedsiębiorcę), zaprojektowanie wysokości kapitału obrotowego, potrzebnego dla rozpoczęcia działalności przedsiębiorstwa i sposobu utworzenia tego kapitału, wyjednanie zatwierdzenia przez właściwą władzę projektu wraz z kosztorysem i obliczeniem rentowności). W tych przypadkach, gdy na podstawie obowiązujących postanowień prawnych może być wprowadzony przymus korzystania przez obywateli miasta z danego przedsiębiorstwa, zarząd miejski opracuje również projekt odnośnych przepisów miejscowych. Zarząd miejski ustali wreszcie organizację nadzoru technicznego nad prowadzeniem robót i postępowanie przy odbiorze tych robót.

4) W razie przystąpienia do tworzenia przedsiębiorstwa, którego koszt budowy ma być wyższy od sumy 500.000 zł. zarząd miejski przed powierzeniem sporządzenia odnośnego projektu powinien ustalić przy pomocy rzeczoznawcy zadania projektanta. W tych przypadkach należy również zasięgnąć opinii rzeczoznawcy o sporządzonym projekcie.

5) Przy wykonaniu prac, wymienionych wyżej, a w tych przypadkach, gdy przedsiębiorstwo może być prowadzone na podstawie tylko uprawnienia rządowego — po uzyskaniu takiego uprawnienia, zarząd

miejski po raz trzeci przedstawia sprawę radzie miejskiej celem otrzymania upoważnienia do podjęcia budowy przedsiębiorstwa, wstawienia odpowiednich kredytów do budżetu, przeznaczenia na cele budowy odpowiednich własnych funduszy miejskich, upoważnienia do zaciągnięcia na ten cel pożyczek w określonych zgóry instytucjach kredytowych i na warunkach, podanych w promesach, uchwalenia statutu przedsiębiorstwa i powzięcia innych uchwał w sprawach, o których mowa w p. 3), o ile one podlegają kompetencji rady miejskiej, np. miejscowe przepisy wodociągowo - kanalizacyjne.

6) Statut przedsiębiorstwa wraz ze wszystkimi materiałami, odnoszącymi się do sprawy tworzenia przedsiębiorstwa, zarząd miejski przedstawia władzy nadzorczej do zatwierdzenia, niezależnie od innych uchwał, które wymagają zatwierdzenia według obowiązujących przepisów prawnych.

Władza nadzorcza może statut zatwierdzić, odmówić zatwierdzenia, lub uzależnić zatwierdzenie od wprowadzenia do statutu wskazanych przez siebie zmian. Brak pisemnej decyzji władzy nadzorczej w ciągu 60 dni od dnia wysłania do niej statutu wraz z odpowiednimi materiałami należy uważać za zatwierdzenie statutu bez zmian.

Właściwą władzą nadzorczą w sprawach zatwierdzenia statutu jest w stosunku do miast niewydziałonych wojewoda, działający przy współudziale wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) z głosem stanowczym, a w stosunku do miast wydzielonych Minister Spraw Wewnętrznych. Statut, wymagający zatwierdzenia wojewody, powinien być przesłany za pośrednictwem wydziału powiatowego, a statut, wymagający zatwierdzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych — za pośrednictwem wojewody. Od decyzji wojewody przysługuje odwołanie do Ministra Spraw Wewnętrznych. Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych jest zawsze ostateczną w postępowaniu administracyjnym.

7) Po zatwierdzeniu statutu przez władzę, wymienioną w p. 6) i po zatwierdzeniu przez właściwe władze związanych z nim ewent. uchwał w sprawie zaciągnięcia pożyczki na budowę przedsiębiorstwa, zarząd miejski może przystąpić do rozpoczęcia budowy, a przedewszystkiem do rozpisywania przetargów i załatwienia wstępnych prac, jak wywłaszczenie terenów, dochodzenie wodno - prawne i t. p.

Nie wolno jednakże rozpoczynać robót bez posiadania na nie szczegółowych rysunków wykonawczych.

8) Miasta, które nie posiadają ani wśród członków swego zarządu, ani wśród pracowników miejskich dostatecznie kwalifikowanych sił technicznych, powinny zorganizować na czas robót odpowiedni nadzór nad robotami, a po okresie budowy powołać nadto rzeczoznawcę do udziału w odbiorze wykonanej roboty na podstawie kosztorysu wykonawczego.

9) Każda zasadnicza zmiana pierwotnego projektu robót i związana z tem zmiana pierwotnego kosztorysu może mieć miejsce po rozpoczęciu budowy jedynie na podstawie uchwały rady miejskiej i za pisemną zgodą władzy, która zatwierdziła projekt pierwotny oraz za zgodą tej władzy, która zatwierdziła statut przedsiębiorstwa. Uchwała rady miejskiej i pisemna zgoda wymienionej wyżej władzy nadzorczej potrzeb-

na jest również wtedy, jeżeli wyjdzie na jaw w czasie budowy, że pierwotny kosztorys z innych jakichkolwiek powodów będzie przekroczony ponad 10%.

B. Postępowanie przy prowadzeniu przedsiębiorstwa.

I. Statuty przedsiębiorstw.

10) Każde przedsiębiorstwo zarówno nowopowstające, jak i już istniejące w dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, powinno posiadać statut regulujący:

- a) zakres działania przedsiębiorstwa i jego nazwę,
- b) sprawę majątku przedsiębiorstwa, jego kapitału zakładowego oraz oprocentowania tego kapitału,
- c) zasady tworzenia, przeznaczenia i dysponowania funduszami własnymi przedsiębiorstw,
- d) sprawę powoływania bezpośredniego zarządu przedsiębiorstwa i kompetencje wszystkich władz przedsiębiorstwa,
- e) zasady przyjmowania i zwalniania pracowników i robotników przedsiębiorstwa, i ich odpowiedzialność oraz zasady ich uposażenia wzgl. wynagrodzenia i zabezpieczenia emerytalnego wzgl. odpraw,
- f) sprawę układu budżetu przedsiębiorstwa,
- g) okres obrachunkowy i zasady organizacji i prowadzenia rachunkowości i kasowości przedsiębiorstwa oraz sporządzania bilansów,
- h) sposób ustalania zysków przedsiębiorstwa i zasady dysponowania tymi zyskami,
- i) sprawę rozrachunków pomiędzy przedsiębiorstwem i administracją miejską,
- j) sprawę kontroli przedsiębiorstwa,
- k) sprawę zmiany statutu,
- l) sprawę likwidacji przedsiębiorstwa.

Statuty przedsiębiorstw miejskich, powinny być zgodne z podanymi niżej zasadami:

11) Dla przedsiębiorstw miejskich, istniejących w dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, powinny być uchwalone statuty, względnie powinny być istniejące statuty dostosowane do postanowień niniejszego rozporządzenia, w terminie do dnia 1 stycznia 1935 r. z tem, że nowe, względnie zmienione, statuty obowiązywać będą od dn. 1.IV. 1935 roku.

12) W związku z opracowywaniem nowych statutów, względnie dostosowywaniem istniejących statutów do postanowień niniejszego rozporządzenia, poszczególne przedsiębiorstwa miejskie mogą być łączone ze sobą w jedno przedsiębiorstwo, o ile może to być uzasadnione względami gospodarczymi; mogą być również do zadań istniejącego przedsiębiorstwa włączane zadania, spełniane przez inne przedsiębiorstwa miejskie, a nawet przez administrację miejską, o ile przemawiać za tem będą względy gospodarcze (np. w mieście, gdzie istnieje wodociąg i kanalizacja, utworzenie z zakładu wodociągowego zakładu wodociągowo - kanalizacyjnego).

13) W statucie może być przewidziana kwalifikowana większość obecnych i kwalifikowana większość głosów dla zmiany statutu.

14) Statuty przedsiębiorstw miejskich i wszelkie ich zmiany wymagają zatwierdzenia właściwej władzy nadzorczej. Właściwość władz i postępowanie w tych sprawach określono poprzednio.

Gdy władze odmówią zatwierdzenia statutu istniejącego przedsiębiorstwa powinny wskazać w konkretnej formie, jakich wymagają zmian uchwalonego statutu. O ile przed 1 kwietnia 1935 r. statut nie zostanie zatwierdzony, to w każdym razie od tego czasu należy stosować podane niżej zasady.

II. Władze przedsiębiorstwa.

15) Władzami przedsiębiorstwa miejskiego są: rada miejska, zarząd miejski i zarząd przedsiębiorstwa.

16) Kompetencje wszystkich wyżej wymienionych władz określi statut przedsiębiorstwa. Na wniosek zarządu miejskiego rada miejska może w statucie przesunąć w odniesieniu do przedsiębiorstwa część swych kompetencji, wypływających z ustawy samorządowej, na kolegjalny zarząd miejski; część kompetencji kolegjalnego zarządu miejskiego może być przesunięta na jednoosobowy zarząd miejski i na zarząd przedsiębiorstwa.

17) Radzie miejskiej powinno być zawsze zastrzeżone decydowanie o statucie przedsiębiorstwa i jego zmianach, uchwalanie budżetu przedsiębiorstwa, zatwierdzanie sprawozdań rachunkowych, uchwalanie pożyczek na inwestycje w przedsiębiorstwie i decydowanie o nabyciu i pozbyciu nieruchomości dla potrzeb przedsiębiorstwa, wreszcie decydowanie o likwidacji przedsiębiorstwa.

Kolegjalnemu zarządowi miejskiemu powinno być zawsze zastrzeżone ustanawianie opłat (cen) za korzystanie z przedsiębiorstwa i zmiana tych opłat oraz zezwalanie na przekraczanie kredytów budżetowych wzgl. otwieranie nowych kredytów w ramach upoważnienia, udzielonego przez radę miejską przy zatwierdzaniu budżetu przedsiębiorstw, wzgl. w przypadkach, w których do takich decyzji upoważniają zarząd miejski rozporządzenia o budżetowaniu w związkach komunalnych.

Przełożonemu gminy powinno być zawsze zastrzeżone mianowanie i zwalnianie kierownika przedsiębiorstwa, jego zastępcy, udzielanie urlopu kierownikowi przedsiębiorstwa, ustalanie w służbie innych pracowników i robotników przedsiębiorstwa w przypadkach, gdy to ustalanie pociągnąć może za sobą zobowiązanie gminy z tytułu ich zabezpieczenia emerytalnego, względnie odpraw, wyznaczanie kolegjalnego zarządu przedsiębiorstwa, zaciąganie dla potrzeb przedsiębiorstwa pożyczek w ramach upoważnienia, udzielonego przez radę miejską, otwieranie kredytów budżetu nadzwyczajnego.

18) Zarząd przedsiębiorstwa sprawuje jego kierownik, mianowany przez przełożonego gminy. Przełożony gminy może powierzyć kierownictwo kilku przedsiębiorstw miejskich jednej osobie. Statut może przewidzieć, że stanowisko to obsadzone będzie z konkursu i powinien określić kwalifikacje, wymagane na to stanowisko. Obsadzenie stanowiska kierownika przedsiębiorstwa przez osobę, nie posiadającą kwalifikacji, wymaganych

przez statut, a posiadających tylko dostateczną praktykę, może mieć miejsce za zgodą władzy, która zatwierdziła statut.

19) Statut może przewidzieć, że bezpośrednio kierownictwo przedsiębiorstwa miejskiego sprawować będzie przełożony gminy, względnie wyznaczony przez niego członek magistratu.

20) Dla przedsiębiorstw miejskich, których roczne wpływy eksploatacyjne przekraczają milion zł., może być przewidziany w statucie również kolegjalny zarząd przedsiębiorstwa z określeniem liczebnego jego składu, kompetencji i zasad wynagradzania członków zarządu przy uwzględnieniu postanowień ustawy samorządowej i przepisów, normujących wysokość uposażenia członków zarządu i pracowników komunalnych.

Kolegjalny zarząd powołuje przełożony gminy. Do składu tego zarządu należeć winien w każdym razie kierownik przedsiębiorstwa. Członkiem zarządu może być również osobiście przełożony gminy.

III. Fundusze przedsiębiorstwa.

a) kapitał zakładowy.

21) Kapitał zakładowy stanowią wkłady miasta w naturze i w gotówce z własnych funduszy w budowę przedsiębiorstwa, zwiększane następnie o sumę wydatków na rozszerzenie i rozbudowę przedsiębiorstwa, dokonane z dochodów przedsiębiorstwa, bądź też z dalszych dotacji miasta w naturze lub w gotówce, pochodzących z jego własnych funduszy.

b) fundusz obrotowy.

22) Fundusz obrotowy stanowią sumy, udzielone przez gminę na rozpoczęcie działalności przedsiębiorstwa, które powinny być oprocentowane w wysokości, przewidzianej w statucie i podlegają zwrotowi w miarę dokonywania corocznych odpisów na fundusz obrotowy z zysków przedsiębiorstwa.

Wysokość tych corocznych odpisów i czas ich trwania (górną granicę wysokości funduszu obrotowego) określi statut przedsiębiorstwa, bądź też zgodnie ze statutem decydować o tem będzie rada miejska przy przyjmowaniu każdorocznego sprawozdania rachunkowego.

Fundusz obrotowy może być lokowany w gotówce w sposób, wskazany w statucie, bądź też w materiałach, potrzebnych do produkcji.

Należy przyjąć jako zasadę, że przedsiębiorstwo miejskie powinno mieć własny fundusz obrotowy w wysokości, wystarczającej na zakup materiałów, potrzebnych mu do zapewnienia ciągłości produkcji conajmniej na trzy miesiące naprzód. Wysokość ta może być na podstawie statutu odpowiednio podwyższona lub zmniejszona w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa.

c) fundusz amortyzacyjny.

23) Fundusz amortyzacyjny przeznaczony jest na częściową lub całkowitą zamianę zużytych budynków i urządzeń przedsiębiorstwa. Z tego funduszu pokrywane są również wydatki na spłatę procentów i rat pożyczek, zaciągniętych przez miasto na budowę przedsiębiorstwa oraz na jego rozszerzenie i rozbudowę. Fundusz amortyzacyjny tworzy się przez coroczne odpisy od wartości budynków i urządzeń przedsiębiorstwa w wy-

sokości oznaczonej w statucie, która wystarczałaby przynajmniej na spłatę annuitetów od wspomnianych pożyczek. Część funduszu, przeznaczoną na spłatę tych annuitetów, przedsiębiorstwo w odpowiednich terminach przelewa do kasy miejskiej, bądź też, stosownie do postanowień statutu, wpłaca bezpośrednio wierzycielowi; pozostała część funduszu amortyzacyjnego lokowana jest w sposób, wskazany w statucie. Odsetki od lokat doliczane są do funduszu amortyzacyjnego. Wysokość odpisów na fundusz amortyzacyjny zależy od okresu zużycia budynków i urządzeń przedsiębiorstwa i od wysokości annuitetów od pożyczek.

d) fundusz zapasowy.

24) Fundusz zapasowy przeznaczony jest na pokrycie strat przedsiębiorstwa. Fundusz ten tworzy się przez odpisy z zysków przedsiębiorstwa w wysokości, określonej w statucie, który oznacza również sposób lokowania tego funduszu i górną granicę jego wysokości.

e) inne fundusze.

25) Poza wymienionymi wyżej funduszami mogą być tworzone inne fundusze z odpisów z zysków przedsiębiorstwa, a przede wszystkim fundusz inwestycyjny. Sprawy te ureguje statut przedsiębiorstwa.

IV. Zużycie funduszy przedsiębiorstwa na inne cele, związane z jego działalnością, i na ogólne potrzeby miasta.

26) Na podstawie uchwały rady miejskiej część funduszu amortyzacyjnego, przeznaczona na zamianę urządzeń przedsiębiorstwa, może być czasowo zużyta na inwestycje. Rada miejska w swej uchwale powinna oznaczyć termin, w którym nastąpi wyrównanie sum funduszu renowacyjnego przez odpowiednie zwiększenie odpisów na ten fundusz. Uchwała taka wymaga zatwierdzenia władzy właściwej do zatwierdzenia statutu przedsiębiorstwa.

27) Czasowe zużycie wolnych funduszy przedsiębiorstwa wzgl. bieżącej gotówki na potrzeby ogólnie - miejskie (pożyczka) może mieć miejsce na podstawie uchwały magistratu, powziętej po zasięgnięciu opinii kierownika przedsiębiorstwa, względnie kolegjalnego zarządu przedsiębiorstwa i za zgodą bezpośredniej władzy nadzorczej. Magistrat powinien w swej uchwale oznaczyć termin zwrotu tych sum przedsiębiorstwu wraz z odpowiednimi procentami; termin zwrotu nie może przekraczać końca tego roku budżetowego, w którym nastąpiło zużycie funduszy przedsiębiorstwa na potrzeby ogólne.

V. Sposób układania budżetu przedsiębiorstwa.

28) Przy układaniu budżetu przedsiębiorstwa stosują się zasady budżetowania, zawarte w obowiązujących postanowieniach o budżetowaniu w związkach komunalnych ze zmianami, wymienionymi niżej.

29) Budżet przedsiębiorstwa składa się z budżetu zwyczajnego i nadzwyczajnego. Budżet zwyczajny powinien co do swego układu być przewidywanym rachunkiem strat i zysków przedsiębiorstwa w danym roku budżetowym.

Budżet nadzwyczajny powinien składać się z dwu odrębnych części,

mających swe własne dochody i wydatki, a mianowicie z budżetu renowacji i budżetu inwestycji.

30) Układ dochodów i wydatków w budżecie oznaczy statut przedsiębiorstwa. Wydatki budżetu zwyczajnego powinny być grupowane w sposób następujący: 1) Administracja, 2) Wydatki eksploatacyjne, 3) Koszty handlowe, 4) Odpisy na fundusz amortyzacyjny. Budżet zwyczajny powinien być zbilansowany albo przez „Zyski“ albo przez „Straty“. O ile w budżecie przewidziano zysk, należy pod ogólną sumą zysku wykazać w oddzielnych pozycjach sumę, przeznaczoną na oprocentowanie kapitału zakładowego, podlegającą przelewowi do kasy miejskiej, kolejne odpisy zgodnie ze statutem na fundusz zapasowy i inne fundusze i wreszcie pozostałość jako czysty zysk, którą rada miejska ma zadysponować na wniosek zarządu po zakończeniu roku operacyjnego i po ustaleniu faktycznej wysokości tego czystego zysku do kasy miejskiej na ogólne potrzeby miejskie. W dochodach zwyczajnych należy wykazywać w oddzielnych grupach: 1) Wpływy z eksploatacji głównego działu produkcji, 2) Wpływy z eksploatacji pomocniczych działów produkcji, 3) Procenty i prowizje, 4) Różne wpływy. Wszelkie wpływy powinny być dzielone na następujące podgrupy: a) wpływy od gminy łącznie z wpływami od innych miejskich przedsiębiorstw i zakładów, b) wpływy od instytucji państwowych, c) wpływy od instytucji i osób prywatnych.

31) Statut przedsiębiorstwa może przewidzieć obowiązek dołączania do budżetu przedsiębiorstwa w charakterze objaśnienia zestawienia dochodów i wydatków poszczególnych działów jego produkcji.

32) Rada miejska może upoważnić zarząd miejski do zwiększenia w razie potrzeby rocznych kredytów budżetu zwyczajnego w stopniu, przez siebie określonym, a nawet do otwierania nowych kredytów, określając w uchwale dopuszczalny stopień zwiększenia budżetu zwyczajnego.

VI. Rachunkowość i kasowość przedsiębiorstwa.

33) W przedsiębiorstwach obowiązuje rachunkowość podwójna, dostosowana do układu budżetu. Dla przedsiębiorstw, których roczne wpływy eksploatacyjne przekraczają 1.000.000 zł., powinny być prowadzone również rachunki majątkowe. Obowiązek prowadzenia takich rachunków może przewidzieć statut również dla przedsiębiorstw o mniejszych rocznych wpływach eksploatacyjnych.

34) Przedsiębiorstwa, których roczne wpływy eksploatacyjne przekraczają 1.000.000 zł., powinny posiadać własną rachubę i własną kasę. Statut może przewidzieć posiadanie własnej rachuby i kasy dla przedsiębiorstw o mniejszych rocznych wpływach eksploatacyjnych.

35) O ile przedsiębiorstwo nie posiada własnej rachuby i własnej kasy, wykonuje odnośne czynności rachuba i kasa zarządu miasta, zaś przedsiębiorstwo może posiadać tylko podręczną kasę.

36) O ile miasto posiada kilka własnych przedsiębiorstw, mających wspólny swój zarząd, mogą one, za zgodą magistratu, posiadać odrębną od ogólnie - miejskiej rachuby i kasy wspólną dla siebie rachubę i kasę, chociażby statut poszczególnych przedsiębiorstw nie przewidywał tego.

37) Bilans przedsiębiorstwa powinien w stanie czynnym dzielić się na trzy zasadnicze grupy: a) majątek stały, b) majątek obrotowy, c) sumy przechodnie, a w stanie biernym również na trzy zasadnicze grupy: a) kapitały i fundusze własne, b) kapitały obce i inne zobowiązania, c) sumy przechodnie. Pozycje o charakterze ewidencyjnym, jak gwarancje, depozyty i kaucje walorowe powinny być wykazywane tylko w aneksie do bilansu. W stanie czynnym i biernym powinno wykazać się osobno należności i zobowiązania według ich charakteru (weksle i inne) i grup dłużników wzgl. wierzycieli (miasto, instytucje państwowe, inne). W stanie biernym należy osobno podać kapitały obce, zużyte na pokrycie wydatków nadzwyczajnych (pożyczki długoterminowe), od zobowiązań, powstałych w związku z eksploatacją przedsiębiorstwa (pożyczki krótkoterminowe).

Pożyczki, zaciągnięte przez gminę na potrzeby przedsiębiorstwa, powinny być w bilansie przedsiębiorstwa uwidocznione w tej tylko sumie, w jakiej przedsiębiorstwo je otrzymało, co nie zwalnia przedsiębiorstwa od zwrotu gminie wszystkich kosztów, związanych z zaciągnięciem takiej pożyczki. O ile w danym razie ma miejsce pożyczka długoterminowa, zwrot tych kosztów następuje w formie spłaty przez przedsiębiorstwo annuitetu od nominalnej sumy pożyczki.

VII. Sposób ustalenia zysków przedsiębiorstwa i dysponowania tymi zyskami.

38) Zysk przedsiębiorstwa ustala się na podstawie rachunku strat i zysków z uwzględnieniem odpisów na fundusz amortyzacyjny.

39) Zysk przedsiębiorstwa przeznacza się na oprocentowanie kapitału zakładowego w wysokości, przewidzianej w statucie i na odpisy na inne fundusze w wysokości i w kolejności, przewidzianej w statucie. Pozostałą część zysku zadysponuje rada miejska na wniosek zarządu miejskiego.

40) W przedsiębiorstwach nowoutworzonych dysponowanie zyskiem może mieć miejsce dopiero po zakończeniu roku operacyjnego. Nie wolno więc zużywać zysku, przewidywanego dopiero w budżecie, i to zarówno na wydatki przedsiębiorstwa, jak i w postaci przelewu do kasy miejskiej na pokrycie wydatków, objętych budżetem administracyjnym.

41) W przedsiębiorstwach już istniejących można dysponować zyskiem przewidywanym dopiero w budżecie. Jeżeli jednak, po zakończeniu roku operacyjnego zysk okaże się mniejszym od przewidzianego w budżecie, rada miejska ustali sposób postępowania, zmierzający do wyrównania w następnym, względnie w kilku następnych latach różnicy między faktyczną wysokością zysku, a sumami rozdysponowanymi na podstawie przewidzianej w budżecie wysokości tego zysku. W tym celu rada miejska może przede wszystkim zmniejszyć odpisy na fundusze, przewidziane w statucie i może zmniejszyć przelewy na te fundusze, jak również przelewy do kasy miejskiej na oprocentowanie kapitału zakładowego. Uchwała taka wymaga zatwierdzenia władzy nadzorczej, właściwej do zatwierdzenia statutu przedsiębiorstwa.

VIII. Rozrachunki pomiędzy zarządem przedsiębiorstwa, a zarządem miasta.

42) W stosunkach między zarządem miasta i zarządem przedsiębiorstwa obowiązuje zasada odpłatności wzajemnych świadczeń, która bliżej ma być określona w statucie.

43) Wszelkie pożyczki, udzielane przez miasto przedsiębiorstwu i przez przedsiębiorstwo miastu, podlegają oprocentowaniu w wysokości, którą oznaczy statut. Natomiast nie będą doliczane procenty do nieuregulowanych w terminie należności z tytułu wzajemnych świadczeń.

44) Zarząd przedsiębiorstwa miejskiego powinien w terminach płatności przez miasto procentów i rat pożyczek, zaciągniętych przez miasto na jego potrzeby, przekazywać zarządowi miasta odpowiednie kwoty, wzgl. zgodnie ze statutem bezpośrednio regulować te należności. W ciągu roku budżetowego w terminach, przewidzianych w statucie, powinny być dokonywane rozrachunki pomiędzy zarządem miasta i zarządem przedsiębiorstwa z tytułu z jednej strony pretensyj materialnych administracji wszystkich działów gospodarki miejskiej do przedsiębiorstwa, a z drugiej strony pretensyj przedsiębiorstwa do całej administracji miejskiej. Po dokonaniu tych rozrachunków różnice powinny być niezwłocznie wyrównane gotówką.

45) O ile miasto posiada kilka przedsiębiorstw i zakładów, wyodrębnionych z budżetu administracyjnego, wszystkie wzajemne pretensje tych przedsiębiorstw i zakładów tudzież pretensje materialne wszystkich tych przedsiębiorstw i zakładów do administracji miejskiej, powinny być zgłaszane w ustalonych terminach do zarządu miasta, gdzie przeprowadzany będzie ogólny rozrachunek przez zaliczenie wzajemnych pretensyj.

IX. Kontrola przedsiębiorstwa.

46) W odniesieniu do przedsiębiorstw miejskich pełne zastosowanie mają postanowienia, zawarte w art. 61 — 63 nowej ustawy samorządowej.

O ile przedsiębiorstwo posiadać będzie własny kolegjalny zarząd, prawo kontroli wewnętrznej przysługuje również temu kolegjalnemu zarządowi. W jego posiedzeniach ma prawo brać udział z głosem doradczym przedstawiciel odnośnego działu administracji miejskiej, wykonyującego wewnętrzną kontrolę całej gospodarki miejskiej. Może on być również obecny przy przyjmowaniu dostaw i robót, oraz przy sporządzeniu inwentarza majątku przedsiębiorstwa.

47) W miastach, nie posiadających własnego urzędniczego specjalnego aparatu kontroli, powinien być corocznie na koszt przedsiębiorstwa wzywany rzeczoznawca dla zbadania rocznego sprawozdania przedsiębiorstwa, bilansów i rachunku strat i zysków i to zarówno pod względem ich zgodności z księgami i dokumentami, jak też zgodnie z faktycznym stanem majątku i interesów przedsiębiorstwa.

Statut może ustanowić obowiązek poddawania przedsiębiorstwa per-
jodycznemu badaniu technicznemu rzeczoznawcy.

Władza nadzorcza, właściwa do zatwierdzenia statutu, może uzależnić to zatwierdzenie od ustanowienia takiego obowiązku.

C. Postępowanie przy znoszeniu (likwidacji) przedsiębiorstwa.

48) Dla zniesienia (likwidacji) przedsiębiorstwa wymagana jest dwukrotna uchwała w tej sprawie rady miejskiej, przyczem druga (ostateczna) uchwała nie może być powzięta wcześniej, niż po upływie dni 30 od dnia powzięcia pierwszej uchwały, która powinna być niezwłocznie po jej powzięciu podana do wiadomości publicznej w sposób, przyjęty w danej miejscowości. Odpis tej pierwszej uchwały powinien być przesłany do wiadomości niezwłocznie po jej powzięciu władzy nadzorczej, która zatwierdziła statut przedsiębiorstwa i tym instytucjom kredytowym oraz tym wierzycielom, mającym swą siedzibę poza terenem danego miasta, którzy udzielili gminie kredytu na potrzeby przedsiębiorstwa.

49) Powtórna uchwała rady miejskiej w sprawie likwidacji przedsiębiorstwa wymaga zatwierdzenia władzy nadzorczej, która zatwierdziła statut przedsiębiorstwa. W danym razie stosuje się postępowanie, określone poprzednio.

Władza nie może odmówić zatwierdzenia uchwały o likwidacji przedsiębiorstwa, jeżeli przynajmniej połowa ustawowej liczby członków rady miejskiej wypowiedziała się za likwidacją przedsiębiorstwa, i jeżeli przytem:

a) interes publiczny nie wymaga dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa, lub

b) jeżeli przedsiębiorstwo w ciągu ostatnich trzech lat dawało straty, przyczyn których gmina nie może usunąć.

Władza może uzależnić wydanie decyzji w sprawie uchwały rady miejskiej o likwidacji przedsiębiorstwa od zbadania przedsiębiorstwa przez rzeczoznawcę rachunkowego i rzeczoznawcę technicznego, którego powoła zarząd miejski po porozumieniu się z władzą nadzorczą.

50) Po uprawomocnieniu się uchwały rady miejskiej w sprawie likwidacji przedsiębiorstwa, zarząd miejski ustala sposób przeprowadzenia tej likwidacji, stosując się do zasad, uchwalonych przez radę miejską. Majątek przedsiębiorstwa powinien być użyty przedewszystkiem na spłatę zobowiązań, zaciągniętych przez gminę na potrzeby przedsiębiorstwa. Plan tej spłaty ustala magistrat.

51) Władza nadzorcza, która zatwierdziła statut przedsiębiorstwa, może z własnej inicjatywy zarządzić likwidację przedsiębiorstwa, opierając się na wynikach badania tego przedsiębiorstwa przez odpowiednich rzeczoznawców. Prawo to przysługuje władzy nadzorczej tylko wtedy, jeżeli kapitały obce, ciężące na przedsiębiorstwie, przewyższają wartość składowych części majątku przedsiębiorstwa, i jeżeli przytem przedsiębiorstwo przynosi straty, przyczyn których gmina nie może usunąć i o ile likwidacja przedsiębiorstwa nie przyniesie szkody interesowi publicznemu. Od tej decyzji przysługuje zarządowi miasta na podstawie uchwały rady miejskiej prawo wniesienia odwołania. Decyzja Ministerstwa Spraw Wewnętrznych jest w tych sprawach zawsze ostateczna w postępowaniu administracyjnym.

ŚWIĘTO MORZA.

Zarząd Główny Ligi Morskiej i Kolonjalnej postanowił, że tegoroczny obchód „Święta Morza“ odbędzie się w całej Polsce, w/g ustalonego już zwyczaju, w dniu 29 czerwca. Obchód odbędzie się pod hasłem zbiórki na Fundusz Obrony Morskiej, oraz mobilizacji młodego pokolenia dla służby Polski na morzu. W Gdyni projektowany jest na ten dzień Wielki Zlot Młodzieży Polskiej wszystkich organizacji młodzieży.

Zarząd Główny przystąpił już do zorganizowania Komitetu Honorowego, Głównego Komitetu Wykonawczego, oraz Komitetów Lokalnych.

Program tegorocznego „Święta Morza“ będzie podany do publicznej wiadomości w najbliższym czasie.

OD ADMINISTRACJI.

W drugiej połowie marca b. r. przestaliśmy przypomnienia o wpłacie prenumeraty za „Samorząd Miejski“, zaznaczając na odcinkach przekazów P. K. O. wysokość zadłużenia z tego tytułu poszczególnych prenumeratorów do dnia 31 marca b. r. Sumy te są już właściwie prenumeratą zaległą.

Prosimy uprzejmie Zarządy miast, instytucje i osoby, które otrzymały wspomniane przypomnienie, o możliwe rychle przekazanie na nasze konto P. K. O. (Związku Miast Polskich) Nr. 873 tej zaległej prenumeraty.

„Samorząd Miejski“ jest stałym łącznikiem, zwłaszcza pomiędzy miastami i Związkiem Miast Polskich, informuje o wszystkich aktualnych sprawach, dotyczących miast i jest niezbędny w codziennym urzędowaniu organów miejskich, toteż Administracja nie wstrzymywała wysyłki pisma zalegającym z opłatą prenumeraty. Ze względu na poważną ogólną sumę zaległości z tego tytułu, uniemożliwiającą zrównoważenie budżetu pisma, będziemy zmuszeni w przyszłości zastosować pewne rygory wobec opieszalszych płatników prenumeraty.

W najbliższym czasie prześlemy obliczenie prenumeraty do dnia 31 marca 1935 r.

Przegląd ustaw, rozporządzeń i zamierzeń ustawodawczych — zarządzeń, okólników i wyjaśnień władz.

UCHYLENIE POSTĘPOWANIA DORAŻNEGO.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 6.III.1934 r. (D. U. Nr. 20, p. 159) uchylono istniejące dotychczas postępowanie doraźne przed sądami powszechnymi z wyjątkiem spraw o szpiegostwo.

JEDNOLITY TEKST USTAWY Z DN. 11 GRUDNIA 1923 R. O ZAOPATRZENIU EMERYTALNEM FUNKCJONARJUSZÓW PAŃSTWOWYCH.

Obwieszczeniem Ministra Skarbu z dn. 20 lutego 1934 r. (D. U. Nr. 20, p. 160) ogłoszono jednolity tekst ustawy z dnia 11 grudnia 1923 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszów państwowych. Ogłoszony tekst obowiązuje od dnia 1 lutego 1934 r. i uwzględnia wszelkie dotychczasowe zmiany tej ustawy, m. in. i wprowadzone rozporz. Prezydenta Rzplitej z dn. 28.X.1933 r. w związku z nowym uregulowaniem uposażenia funkcjonariuszów państwowych. Tekst powyższy może interesować zarządy miejskie, ze względu na oparcie szeregu lokalnych statutów emerytalnych na każdorazowo obowiązujących przepisach emerytalnych funkcjonariuszów państwowych.

PRZEDŁUŻENIE URZĘDU NACZELNEGO NADZWYCZAJNEGO KOMISARZA DO SPRAW WALKI Z EPIDEMJAMI.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 10.III.1934 r. (D. U. Nr. 21, poz. 161) przedłużono do dnia 31 grudnia 1934 r. istnienie urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do spraw walki z epidemjami.

ZMIANA GRANIC MIASTA LUBOMLA (WOJEW. WOŁYŃSKIE).

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 28 lutego 1934 r. (D. U. Nr. 21, poz. 163) zmienione zostały granice miasta Lubomla w powiecie lubomelskim, województwie wołyńskim. Do miasta zostały włączone z gminy wiejskiej Luboml grunty zabudowane i ogrody wsi Luboml i Zawale o obszarze 215 ha, część gruntów majątku Luboml o obszarze 28 ha i grunty wspólne mieszczan m. Lubomla o obszarze 84 ha.

ZMIANA GRANIC MIASTA SARN (WOJEW. WOŁYŃSKIE).

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 3 marca 1934 r. (D. U. Nr. 21, poz. 164) zmieniono granice miasta Sarn w powiecie sarneńskim, województwie wołyńskim. Do miasta zostały włączone z gminy wiejskiej Niemowicze: część kolonji Orłówka, działki kolejowe, należące do gromady Dorotycze i grunty, położone na wschodniej stronie ulicy Obwodowej, należące do gromady Dorotycze.

NOWY REGULAMIN ZARZĄDU GŁÓWNEGO I ZARZĄDÓW OBWODOWYCH FUNDUSZU BEZROBOCIA.

W Dz. U. Nr. 22, pod poz. 166 ogłoszono rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 15 marca 1934 r. w sprawie regulaminu Zarządu Głównego i Zarządów Obwodowych Funduszu Bezrobocia. Rozporządzenie powyższe uchyla obowiązujące dotychczas w tej sprawie rozporządzenie Ministra z dn. 2 września 1924 r. i szczegółowo określa tryb urzędowania: Zarządu Głównego, Dyrekcji Funduszu Bezrobocia, Zarządów Obwodowych Funduszu i Obwodowych Biur Funduszu.

PRZEKAZANIE CZYNNOSCI ZNIESIONYCH PAŃSTWOWYCH URZĘDÓW POŚREDNICTWA PRACY I OPIEKI NAD WYCHODźCAMI FUNDUSZOWI BEZROBOCIA.

Rozporządzeniem Ministra Opieki Społecznej z dnia 15 marca 1934 r. (D. U. Nr. 22, p. 167) określono zakres czynności zniesionych państwowych urzędów pośrednictwa pracy, a przekazanych Funduszowi Bezrobocia. Fundusz przejął czynności, wynikające z przepisów dziewięciu ustaw i rozporządzeń, a dotyczące m. in.: rejestracji, ewidencji i kontroli poszukujących pracy, pośrednictwa pracy, prowadzenia clearingu pracy, poradnictwa zawodowego, przyjmowania zgłoszeń miejsc wolnych, wydawania poszukującym pracy różnego typu zaświadczeń i szereg innych.

BIURA POŚREDNICTWA PRACY PRZY FUNDUSZU BEZROBOCIA.

W związku ze zniesieniem państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami, czynności tych urzędów przejął prawie w całości Fundusz Bezrobocia. Celem unormowania tych czynności Funduszu ogłoszono rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dn. 15 marca 1934 r. (D. U. Nr. 22, poz. 168) o biurach pośrednictwa przy Funduszu Bezrobocia. Rozporządzenie zawiera: przepisy ogólne, normuje zakres działania, tryb urzędowania i organizację i administrację biur, określa obowiązki poszukujących pracy, oraz precyzuje przepisy finansowe i tryb odwoławczy.

TERMIN ZNIESIENIA PAŃSTWOWYCH URZĘDÓW POŚREDNICTWA PRACY.

Rozporządzeniem Ministra Opieki Społecznej z dnia 15 marca 1934 r. (D. U. Nr. 22, poz. 169) ustalono terminy zniesienia państwowych urzędów pośrednictwa pracy. Istniejących 36 urzędów pośrednictwa pracy będzie zniesionych w siedmiu grupach w okresie od dnia 17 do 30 marca 1934 r.

ODSTĄPIENIE GMINIE M. ST. WARSZAWY GRUNTU PAŃSTWOWEGO.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 6.III.1934 r. (D. U. Nr. 23, poz. 170) odstąpiono gminie m. st. Warszawy bezpłatnie na ogólne potrzeby gminy grunt, stanowiący własność Skarbu Państwa o powierzchni 49.016,90 m. kw., położony między ulicami: Mickiewicza, Krasińskiego i Placem Wilsona.

WARTOŚĆ ZNACZKÓW POCZTOWYCH DO OPŁATY URZĘDOWYCH PRZESYŁEK LISTOWYCH.

Od połowy r. z. urzędy państwowe oraz związki samorządowe w sprawach poruczonego zakresu działania obowiązane są korespondencję urzędową zaopatrywać w specjalne znaczki pocztowe. Skarb Państwa pokrywa te wydatki, przekazując odpowiednie kwoty przedsiębiorstwu „Poczta, Telegraf, Telefon”. Rozporządzeniem Ministrów: Poczty i Telegr., Skarbu i Spraw Wewnętrznych z dn. 1.III.1934 r. (D. U. Nr. 23, p. 171) ustalono na rok budżetowy 1934/35 wartość tych znaczków pocztowych jak następuje: list zwykły — 1 gr., list polecony — 2 gr.

ZMIANA GRANIC M. WIELICZKI (WOJEW. KRAKOWSKIE).

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 15.III.1934 r. (D. U. Nr. 23, poz. 174) dokonano zmiany granic miasta Wieliczki w powiecie i województwie Krakowskim. Do m. Wieliczki włączono w całości dwie gminy wiejskie: Klasno i Lednica Niemiecka, oraz z gminy wiejskiej Zabawa kilkadziesiąt parcel o łącznym obszarze 71 ha 79 ar 52 m².

ZMIANA KOSZTÓW UTRZYMANIA W WIĘZIENIACH I ARESZTACH GMINNYCH.

Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dn. 15.III.1934 r. (D. U. Nr. 23, p. 175) obniżone zostały opłaty, zwracane związkom samorządowym przez Skarb Państwa, tytułem zwrotu kosztów żywienia osób tymczasowo aresztowanych i osób skazanych w aresztach gminnych. Stawki wynoszą obecnie nie 75 gr., lecz gr. 60 i zostały ustalone od dn. 1.IV.1934 r.

ZNIESIENIE EKSPOZYTURY STAROSTWA STRYJSKIEGO W SKOLEM (WOJEW. STANISŁAWOWSKIE).

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 marca 1934 r. (Monitor Polski Nr. 61, poz. 89) zniesiono w Skolem istniejącą tam od kwietnia 1932 r. ekspozyturę starostwa stryjskiego. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 kwietnia 1934 r.

REGULOWANIE ZALEGLYCH KOSZTÓW LECZENIA UBOGICH I KOSZTÓW OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Wobec wejścia w życie dn. 30.X.1933 r. rozporz. Prez. Rzplitej z dn. 27.X.1933 r. o sposobie uregulowania zaległych kosztów leczenia ubogich i kosztów opieki społecznej (D. U. Nr. 85, poz. 644), Minist. Spraw Wewnętrznych w okólniku Nr. 34 z dn. 9.III.1934 r. (Dzien. Urzęd. Min. Spraw Wewn. Nr. 7, poz. 64) udzieliło w tej sprawie szereg wyjaśnień i wskazówek. Ze względu na aktualność tematu podajemy w całości treść powyższego wyjaśnienia:

„1) Za zaległości, które podlegają umorzeniu w myśl art. 1 i 2 wymienionego we wstępie rozporządzenia, należy uważać należności, przypadające od związków samorządowych i od związków wspierania ubogich zakładom leczniczym i opiekuńczym,

określonym w tych artykułach, które powstały przed dniem 1 kwietnia 1931 r. (art. 2) względnie 1 kwietnia 1932 r. (art. 1). Za należności, powstałe przed temi terminami, należy uważać należności za świadczenia lecznicze lub opiekuńcze, udzielone przez wymienione zakłady do dnia 1 kwietnia roku 1931 lub 1932.

2) Przez publiczne zakłady lecznicze, o których mowa w cytowanym wyżej rozporządzeniu, rozumieć należy te zakłady lecznicze, które za publiczne uznane zostały na podstawie postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22.III.1928 roku o zakładach leczniczych (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 382); publicznymi zaś zakładami opiekuńczymi są zakłady opieki społecznej, należące do korporacji publiczno-prawnych.

3) Z omawianego rozporządzenia wynika, że umorzeniu ulegają koszty leczenia oraz koszty opieki społecznej, należne od związków samorządowych; jeżeli zatem z tytułu tych należności, obciążających związki samorządowe, wpłynęły lub wpłyną pewne sumy od osób zobowiązanych, to sumy te powinny być bezzwłocznie przekazane odnośnym zakładom.

4) Kwoty z tytułu kosztów leczenia oraz kosztów opieki społecznej, wpłacone zakładom leczniczym lub opiekuńczym przed dniem wejścia w życie omawianego rozporządzenia na poczet należności, powstałych przed dniem 1 kwietnia 1931 r. względnie 1 kwietnia 1932 r., nie podpadają pod pojęcie należności, objętych rozporządzeniem; nie ulegają one zatem zwrotowi ani też nie mogą być zaliczone na poczet należności, powstałych po tych terminach.

5) Ulgi, przewidziane w art. 3, mogą być stosowane jedynie do tych zaległości w kosztach leczenia ubogich i kosztach opieki społecznej, które powstały pomiędzy dniem 1 kwietnia 1932 r. względnie 1 kwietnia 1931 r. a dniem wejścia w życie omawianego rozporządzenia, t. j. dniem 30 października 1933 r.; należności, płatne po tym terminie, z ulg nie korzystają.

6) W myśl ustępu trzeciego art. 3 orzecznictwo w sprawie przyznawania ulg związkom samorządowym oraz związkom wspierania ubogich należy do władz nadzorczych nad nimi, przyczem władze te działają na skutek podań poszczególnych związków i po wysłuchaniu interesowanych zakładów i instytucyj. Decyzje w tym względzie wydają władze nadzorcze na podstawie swobodnego uznania, mając na uwadze zarówno interes finansowy związku samorządowego lub związku wspierania ubogich, jak również prawidłowe funkcjonowanie zakładu leczniczego względnie opieki społecznej, który jest wierzycielem związku. Pod takim kątem widzenia wymagać będą szczególnej ostrożności i rozwagi decyzje co do umarzenia zaległości w granicach do 75% ich wysokości. Dotyczy to również decyzji co do przyznawania ulg związkom samorządowym w spłacie ich należności klinikom uniwersyteckim, które to instytucje wymagają szczególniejszej pieczy nad ich funkcjonowaniem ze względu na cele naukowe i dydaktyczne, do jakich są w pierwszym rzędzie przeznaczone.

Ponadto umarzenie zaległości w granicach do 75% ich wysokości dokonywane być może tylko w przypadkach ciężkiej sytuacji finansowej związków samorządowych lub też związków wspierania ubogich i niemożności uiszczenia należności. Władze nadzorcze, wykonywujące bezpośredni nadzór nad związkami samorządowymi, mają najwięcej danych do oceny, kiedy sytuacja finansowa tych związków jest tak ciężka, że uniemożliwia im uiszczenie należności zakładom leczniczym i opiekuńczym nawet ratami przez dłuższy okres czasu.

7) Przy wykonywaniu art. 3 ustawy zdarzać się będzie, iż władzą nadzorczą

w stosunku do związku samorządowego, zalegającego z należnościami wobec zakładu leczniczego lub opieki społecznej, będzie wydział powiatowy tego powiatowego związku samorządowego, który jest właścicielem odnośnego zakładu leczniczego lub opiekuńczego, który zatem w sprawie zastosowania ulg w spłacie tych należności będzie stroną bezpośrednio zainteresowaną. W związku z tem, w wypadku nieuwzględnienia przez wydziały powiatowe podań związków samorządowych o zastosowanie ulg w spłacie należności, przypadających zakładom tychże powiatowych związków samorządowych — podania te, wraz z uzasadnionymi wnioskami wydziałów powiatowych, przedkładane być mają wojewodom do rozstrzygnięcia.

8) Z pod działania art. 3, jeśli chodzi o umarzanie należności, wyłączone zostały zakłady lecznicze, będące własnością państwowych szkół akademicznych i prowadzone przez te szkoły. Chodzi tu w szczególności o zakład w Witkowicach (pod Krakowem) dla dzieci jagliczych i zakład w Zakopanem dla dzieci gruźliczych. Motywem, który spowodował to zwolnienie, była okoliczność, że zakłady te mają znaczne należności głównie u gmin wiejskich i miejskich, to też anulowanie tych należności z ostatnich lat, a więc należności stosunkowo jeszcze świeżych, co do których istnieją możliwości ich ściągnięcia, spowodowałoby dla tych zakładów duże trudności finansowe i wpłynęłoby dezorganizująco na inicjatywę prywatną w zakresie lecznictwa i opieki społecznej.

9) Innej znowuż natury wyjątek czyni rozporządzenie w art. 4 w odniesieniu do klinik uniwersyteckich, istniejących w niektórych większych miastach. Kliniki te mianowicie, będąc wierzycielami miast, w których się znajdują, z tytułu kosztów leczenia ubogich chorych, są równocześnie ich dłużnikami z tytułu otrzymywanych od nich świadczeń jak opał, woda, światło, t. zw. dodatkowy wikt i t. p.

Ponieważ byt tych klinik, otrzymujących nieznaczne tylko dotacje ze Skarbu Państwa, oparty jest głównie na opłatach za leczenie, przeto w stosunku do nich — przy umarzaniu ich należności od miast, w których są położone — zastosowano do pewnego stopnia zasadę wzajemnego rozrachunku, umarzając przypadające od nich miastom należności do wysokości umorzonych należności, przypadających im od miast.

10) Ministerstwo zaznacza wkońcu, że omówione rozporządzenie zmierza do uregulowania finansów związków samorządowych (związków wspierania ubogich) przez umorzenie całkowite lub częściowe zaległych należności z tytułu kosztów leczenia oraz opieki społecznej, przypadających od tych związków. Dla uniknięcia wytworzenia się w przyszłości takiego stanu rzeczy w zakresie tych kosztów, jaki istniał przed wydaniem rozporządzenia, koniecznym jest jednakże, aby związki samorządowe (związki wspierania ubogich) terminowo i regularnie wywiązywały się wobec zakładów leczniczych i opiekuńczych z bieżących zobowiązań, wynikających z tytułu udzielania przez wymienione zakłady członkom tych związków świadczeń leczniczych i opiekuńczych.

11) Gromadzeniu się zaległości w zakresie kosztów leczenia i kosztów opieki społecznej zapobiegnie również w dużej mierze energiczne dochodzenie tych kosztów od osób względnie instytucyj, zobowiązanych do ich ponoszenia. W związku z tem powstaje także konieczność bardzo oględnego traktowania sprawy stwierdzania ubóstwa osób, zobowiązanych do ponoszenia kosztów leczenia lub kosztów opieki; uznawanie ubóstwa takich osób powinno następować tylko w wypadkach istotnie uzasadnionych“.

DORĘCZANIE KART I ZAŚWIADCZEŃ MOBILIZACYJNYCH.

Min. Spraw Wewnętrznych okólnikiem Nr. 35 z dnia 10.III.1934 r. (Dzien. Urzęd. Min. Spr. Wewn. Nr. 7, poz. 65) wezwało właściwe władze do zwrócenia uwagi zarządom gminnym i miejskim na konieczność niezwłocznego doręczania rezerwistom kart i zaświadczeń mobilizacyjnych i zwracanie P. K. U. najpóźniej w ciągu 30 dni kart i zaświadczeń niedoręczonych z podaniem w miarę możliwości ich nowych adresów lub też powodów niedoręczenia.

SPRAWOZDANIA STATYSTYCZNE KOMUNALNYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI.

Okólnikiem Nr. 36 z dnia 12 marca 1934 r. (Dzien. Urzęd. Nr. 7, poz. 66) unormowało Min. Spraw Wewnętrznych sprawę sprawozdań statystycznych, nadsyłanych przez komunalne kasy oszczędności. W myśl powyższego okólnika K. K. O. winny nadsyłać Gl. Urzędowi Stat. sprawozdania 1) miesięczne o stanie i ruchu wkładów, zadłużenia i zasobów płatniczych, oraz 2) kwartalne — o kredytach udzielonych, wekslach protestowanych i redyskoncie. Niezależnie od powyższego kasy województw południowych i wojew. śląskiego będą nadsyłać identyczne sprawozdania o obrotach dokonanych w efektywnych dolarach. Ponadto corocznie będą K. K. O. nadsyłały Min. Spraw Wewn., Min. Skarbu i Główn. Urzęd. Statyst. bilanse netto, rachunki strat i zysków i inne wiadomości statystyczne. Do okólnika dołączono szereg wzorów sprawozdań.

URZĘDNICY PAŃSTWOWI I SAMORZĄDOWI, JAKO KORESPONDENCI - INFORMATORZY WYWIADOWNI HANDLOWYCH.

Min. Spraw Wewn. okólnikiem Nr. 37 z dn. 13.III.1934 r. (Dzien. Urzęd. Nr. 7, poz. 67) zwróciło uwagę podległych władz na niedopuszczalność dostarczania m. in. przez członków zarządów i pracowników samorządowych, jak również urzędników państwowych, członków komisyj szacunkowych i t. p. wiadomości o interesach i stosunkach majątkowych podatników, uzyskanych w toku czynności urzędowych — przez ujawnienie ich wywiadowniom handlowym, które proponują tym osobom objęcie funkcji korespondenta - informatora.

PROPAGANDA PRZECIWIJAGLICZA.

W walce z jaglicą obok akcji leczniczej i leczniczo - zapobiegawczej winna być prowadzona systematyczna i należyte zorganizowana akcja uświadamiająca - propagandowa.

Do prowadzenia tej akcji powołane są wszystkie instytucje lecznicze i leczniczo-zapobiegawcze, w pierwszym rzędzie przychodnie przeciwjaglicze, a następnie instytucje, zajmujące się szerzeniem zasad higieny, jak np. szkoły, zakłady opiekuńcze, związki oświatowe i t. p. oraz organa sanitarne.

Ministerstwo Opieki Społecznej pismem okólnem z dnia 2.3.1934 r. Nr. Zn. 228/34 udzieliło szeregu wskazówek co do sposobu prowadzenia tej akcji propagandowej.

KOMUNALNY PODATEK OD SZYLDÓW.

Na skutek podniesionych wątpliwości, czy szyldy w przedsiębiorstwach sprzedający wyrobów tytoniowych nie są wolne od komunalnego podatku od szyldów, Minist.

Spr. Wewnętrznych pismem z dn. 24.II.1934 r. Nr. S.F.: 39/5/2 wyjaśniło, że obowiązujące przepisy nie przewidują zwolnienia dla tych sztydów. Nie może być powodem do zwolnienia, ta okoliczność, że posiadanie takiego sztydu jest obowiązkowe, stosownie do przepisów § 19 ust. 2 lit. „f“ rozp. Min. Skarbu z 31.III.1932 r. (D. U. Nr. 20, poz. 266), sztyd ten bowiem ma pomimo to charakter reklamowy. Przymus posiadania sztydu wynika również z art. 33 prawa przemysłowego z dn. 7.VI.1927 r., a niemniej tego rodzaju przedsiębiorstwa nie są wolne od komunalnego podatku od sztydów.

Orzecznictwo Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

UPOSAŻENIE CZŁONKÓW ZARZĄDU I PRACOWNIKÓW ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH.

Najwyższy Trybunał Administracyjny po przeprowadzonej w dn. 3.11.1933 r. rozprawie wydał wyrok, w którym oddalił, jako nieuzasadnioną skargę Zarządu Miejskiego w Poznaniu w sprawie uposażenia członków zarządu i pracowników. (L. Rej. 2384/31).

ZASADA PRAWNA. 15%-wy dodatek do uposażeń funkcjonariuszów państwowych, ustanawiany co rok w ustawach skarbowych, nie stanowił zmiany zasad tych uposażeń ustalonych w art. 3 — 7 ustawy uposażeniowej z dn. 9.10.1923 r. i wobec tego nie wypłacanie tego dodatku nie pociągało za sobą automatycznej zmiany uposażeń funkcjonariuszów komunalnych w myśl § 1 rozporządzenia z dn. 30.12.1924 r. (Dz. Ust. poz. 1073).

STAN SPRAWY. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w okólniku z dn. 28.4.1930 r. Nr. S.S. 491/1 wyjaśniło wojewodom, że dodatek 15% wypłacany funkcjonariuszom samorządowym na podstawie przyznania takiegoż dodatku funkcjonariuszom państwowym, na mocy ustaw skarbowych z dn. 25.3.1929 r. i 29.3.1930 r. nie może być włączony do podstawy obliczeniowej dodatku reprezentacyjnego dla przewodniczących i zastępców przewodniczących związków komunalnych oraz takiejże podstawy dodatku komunalnego dla pracowników komunalnych.

Na skutek reklamacji m. Poznania, skierowanej do Wojewody Poznańskiego, a przez Wojewodę, przedstawionej do decyzji Ministerstwa, Ministerstwo w dn. 5.1.1931 r. Nr. S.S. 2509/L. wydało orzeczenie, w którym oświadcza, że nie widzi podstawy do zmiany stanowiska zajętego w przytoczonym okólniku w stosunku do członków zarządu i pracowników m. Poznania, albowiem § 2 statutu nie przesądza sprawy włączenia dodatku 15% do podstawy obliczeniowej dodatku komunalnego. Dodatek ten nie jest częścią uposażenia służbowego ani podwyższeniem uposażenia w rozumieniu ustawy uposażeniowej dla funkcjonariuszy państwowych, nie może zatem w myśl § 1 rozporządzenia z dn. 30.12.1924 r., ani w myśl § 2 statutu wpływać na wymiar podstawy obliczeniowej do dodatku do uposażeń funkcjonariuszów samorządowych.

Na powyższe orzeczenie Magistrat m. Poznania wniósł skargę do N. T. A. Władza pozwana wniosła o oddalenie skargi jako nieuzasadnionej.

MOTYWY WYROKU. N. T. A. po rozpoznaniu zarzutów skargi, w związku z wywodami władzy pozwanej rozważył, co następuje:

Słusznym jest przede wszystkim pogląd władzy pozwanej, iż statut normujący etaty stanowisk służbowych dla pracowników m. Poznania, zatwierdzony przez Urząd Wojewódzki decyzjami z dn. 30.3. i 19.11.1927 r., a w szczególności § 2 tego statutu poza powtórzeniem ogólnych zasad określenia poborów pracowników miejskich zgodnie z §§ 1 i 21 rozporządzenia z dn. 30.12.1924 r. (Dz. Ust. poz. 1073) nie zawiera bliższych wskazań, jak się ma obliczać wymieniony w tymże przepisie 15% dodatek komunalny.

Natomiast w aktach brak wyjaśnienia stosunku powyższego statutu do załączonego przez skarżący Magistrat do skargi regulaminu o poborach urzędniczych i funkcjonariuszy m. Poznania z dn. 12.2.1924 r. zatwierdzonego przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w dn. 26.8.1924 r. Według § 8 tego regulaminu zamiast wszelkich świadczeń, przyznanych funkcjonariuszom państwowym poza uposażeniem ustawowym, członkowie Magistratu oraz urzędnicy i funkcjonariusze miejscy m. Poznania otrzymują wyrównanie przez to, że obliczona w myśl przepisów ustawy ilość punktów uposażenia mnoży się przez 1,5 według zaś § 21 regulaminu prezydent i vice prezydent mogą otrzymać dodatek reprezentacyjny w wysokości 100% i 25% wszystkich poborów.

Ponieważ jednak regulamin zatwierdzony został przed wejściem w życie rozporządzenia z dn. 30.12.1924 r., przeto, o ile zawiera on przepisy niezgodne z przepisami tego rozporządzenia, przepisy te niewątpliwie utraciły moc prawną przy uwzględnieniu § 25 rozporządzenia. To też sposób obliczenia dodatku komunalnego niewątpliwie uległ zmianie w myśl § 2 statutu, który zgodnie z rozporządzeniem ustala ten dodatek w wysokości 15%. Zasada zaś obliczania dodatku reprezentacyjnego dla prezydenta i vice prezydenta nie może być niezgodna z przepisami § 1 tegoż rozporządzenia.

Dla rozstrzygnięcia zatem sporu należy zbadać kwestję, czy przy obliczaniu członkom zarządu i funkcjonariuszom miejskim m. Poznania dodatków do uposażenia — reprezentacyjnego oraz dodatku 15%, wypłacanego przez szereg lat funkcjonariuszom państwowym i samorządowym na mocy odnośnych ustaw skarbowych, należy włączyć do podstawy obliczenia dodatek komunalny.

Według § 1 rozporządzenia z dn. 30.12.1924 r. (Dz. Ust. poz. 1073) pobory płatnych członków zarządu i pracowników związków samorządowych winny być obliczane według zasad, przyjętych przy obliczaniu uposażeń funkcjonariuszów państwowych, przyczem wskazano, o jakie mianowicie zasady w tym wypadku chodzi. Mianowicie z przytoczenia odnośnych artykułów ustawy uposażeniowej, z dn. 9.10.1923 r. wynika, że za podstawę obliczenia, należy przyjąć: a) punkty uposażeniowe wraz z dodatkiem regulacyjnym (art. 4), b) dodatek ekonomiczny (art. 4), c) wysokość mnożnej (art. 5), d) szczeble (art. 6), e) zasady pierwszego mianowania i awansowania (art. 7). Wobec powyższego dalszy przepis tegoż paragrafu stanowiący, iż ewentualne zmiany zasad obliczenia poborów funkcjonariuszów państwowych dotyczyć będą automatycznie również członków zarządu i pracowników związków komunalnych, należy rozumieć w tym sensie, iż chodzi o ewentualne zmiany zasad, zawartych w wyżej zacytowanych artykułach ustawy uposażeniowej.

Natomiast § 21 rozporządzenia grudniowego stanowi, że do czasu ustawowego uregulowania praw i obowiązków pracowników związków komunalnych może być im przyznany dodatek komunalny, nie przekraczający 15% poborów, ustalonych w myśl przepisów rozporządzenia, a § 7 przyznaje reprezentacjom miejskim prawo przyznania prezydentom, burmistrzom i viceprezydentom dodatku reprezentacyjnego, nie przekra-

czającego jednak wskazanych w tymże artykule norm, obliczonych procentowo w stosunku do pobieranych przez nich a obliczonych jak wyżej uposażeń.

Przechodząc z kolei do określenia charakteru 15% dodatku, o który w danym wypadku chodzi, należy przede wszystkim podkreślić, że, gdyby prawodawca, przyznając ten dodatek funkcjonariuszom państwowym, miał zamiar przez to zmienić zasady ustawy uposażeniowej z dn. 9.10.1923 r. to niewątpliwie dałby tej swojej woli wyraz, wymieniając dokonywane w ustawie zmiany. Natomiast regulowanie tej sprawy w periodycznych ustawach skarbowych z powtarzaniem analogicznego postanowienia z roku na rok, wskazuje na to, że prawodawca chciał nadać temu dodatkowi, czy zasiłkowi charakter niestały, lecz polecał wypłacać w miarę możliwości budżetowych. Pogląd ten potwierdza i używane w odnośnych ustawach określenia „jednorazowy zasiłek“ (rozporządzenie z dn. 23.1.1928 r. — Dz. U. poz. 41, ustawa z dn. 31.3.1928 r. — Dz. U. poz. 419, ustawa z dn. 25.3.1929 r. — Dz. Ust. poz. 183, ustawa z dn. 29.3.1930 r. — Dz. Ust. poz. 221). Z powyższego wynika, że dodatek 15% do uposażenia funkcjonariuszów państwowych uważany był za zasiłek, nie dotyczył on zasad uposażenia funkcjonariuszów państwowych, ustalonych w ustawie uposażeniowej i nie stanowił żadnej zmiany tych zasad. Wobec tego nie może być on również uznany za należytą podstawę do automatycznego podwyższenia uposażenia funkcjonariuszów samorządowych, a tembardziej nie było racji do wliczania go do podstawy obliczenia dodatku komunalnego, którego obliczanie rozporządzenie z dn. 30.12.1924 r. wyraźnie ustaliło. Gdy więc niema podstawy do przyznania ze względu na treść statutu praw nabytych w tym względzie funkcjonariuszom samorządowym m. Poznania w stosunku do gminy, a stanowisko władzy co do charakteru 15% dodatku do uposażenia funkcjonariuszów państwowych jest ze stanowiska przepisów ustawowych najzupełniej uzasadnione, N. T. A., nie podzielaając zarzutów podniesionych w skardze przez Magistrat m. Poznania, oddalił skargę, jako nieuzasadnioną.

Plantacje.

Przypomnienie ważniejszych robót na plantacjach na kwiecień.

Pośpiesznie kończyć przycinanie krzewów, których pączki jeszcze się nie rowinęły i sadzić pozostałe drzewa i krzewy liściaste zanim wypuszczą młode pędy.

Rośliny iglaste przesadzać, starannie chroniąc bryły korzeniowe, bo tylko bardzo młode okazy (2 — 3 letnie) udaje się przesadzać bez brył. Przy starszych egzemplarzach jest pożądane ustawianie ich w stosunku do stron świata tak samo, jak rosły poprzednio.

Wszystkie większe rośliny iglaste

i drzewa pienne, stawiające opór wiatrom, należy przywiązywać do mocnych pali, żeby tworzące się korzonki nie uległy przerywaniu wskutek szamotania roślin.

Po posadzeniu wszystkie rośliny należy polać bardzo obficie, żeby ziemia szybko osiadła, przylgnęła do korzeni i wypełniła wszystkie szczeliny. Początkowo drzewa wiązać trzeba luźno, żeby mogły osiadać razem z ziemią. Rany, powstałe od uszkodzeń, cięcia lub chorób, należy wygładzić ostrym nożem i zaszmarować maścią ogrodniczą. Usuwać gałęzie chore i suche.

Ziemię w skupinach (pomiędzy krzewami) przekopać, albo przekopaną w jesieni

spulchnić powierzchownie i zwalczać kielku-splach chwasty.

Trawniki wygrabić ostremi grabiami aż zczernieją (nie obawiając się wyrwania dobrze zakorzenionej trawy) w celu usunięcia mchu. Łysiny mniejsze dosiadać po zgrabieniu, większe uprzednio przekopać. Po zasiewie nasienie lekko pokryć ziemią, którą następnie mocno uklepać lub ucisnąć deptakami. Trawniki, siane wiosną, parę razy skosić kosami, później dopiero można je strzyc maszynką. Skoszoną trawę zgrabiać lub zmiatać miotłami. Trawniki często i obficie polewać, w okresie suszy codziennie.

Rośliny zabezpieczone na zimę odsłonić w dzień pochmurny. Róże pozostawić narażone przygięte do ziemi. Po kilku dniach podnieść, przyciąć, pienne przywiązać do palików.

Kwitnące na kwietnikach hiacynty i tulipany palikować. Pomiędzy niemi pod koniec miesiąca sadzić bratki lub niezapominajki. Ziemię spulchniać i oczyszczać.

Wystawiać na powietrze trwalsze rośliny szklarni zimnej, jak różaneczniki, laury, granaty, mirty, Evonymus, oleandry oraz iglaste w kublach.

Naprawiać uszkodzenia w drogach. Wystawiać ławki i inne meble, odsłaniać i oczyszczać rzeźby, wodotryski i t. p.

II. Zjazd Ogrodników Miejskich.

Pierwszy taki zjazd, zwołany przez Komitet Plantacyjny Miast Rzplitej przy współdziałaniu Związku Miast Polskich, odbył się w marcu r. z. Wzięli w nim udział przedstawiciele 26-ciu miast z liczby 151 o ludności powyżej 10.000. Wynikiem dwudniowych narad, po za wysłuchaniem referatów, było 14 uchwał i rezolucyj, dotyczących ogrodników i ogrodnictwa miejskiego.

Ale czas biegnie szybko i wysuwa coraz nowe zagadnienia. Pomimo ogólnego zastoj, pomimo przeżywanego przez miasta kryzysu finansowego, zagadnienia ogrodnicze są wciąż żywotne, sztuka i wiedza ogrodnicza wykazują coraz nowe postępy

i zdobycze, coraz silniej zajął się z temi wszystkimi sprawami, które się mieszczą w pojęciu nowoczesnej urbanistyki.

Wśród ludności miast, mających chwalebne pretensje do miana kulturalnych, wzrasta uświadomienie w dziedzinie zadań ogrodnictwa miejskiego i stawianych mu wymagań. Wprawdzie liczba miłośników ogrodnictwa jest w Polsce niewspółmiernie niższa, niż w ościennych krajach zachodnich, to jednak wzrasta ona stale, dzięki czemu nietylko w zrzeszeniach specjalnych, nietylko na łamach prasy zawodowej, ale i w dziennikach spotykamy coraz częściej artykuły krytyczne, omawiające zadrzewianie ulic i placów, skwery i ogrody.

Skoro więc panujące obecnie warunki nie sprzyjają odbywaniu przez kierowników ogrodnictwa miejskiego wycieczek za granicę w celu zapoznawania się ze współczesnymi prądami w zakresie urządzania plantacji, to Komitet Plantacyjny Miast Rzplitej uznał za konieczne zwoływanie częstsze krajowych zjazdów ogrodników miejskich, interesujących się rozwojem tej specjalności.

Więc po zjeździe pierwszym, odbytym w marcu r. 1933 i poświęconym przeważnie zagadnieniom ogólniejszej natury, ma się odbyć II Zjazd Ogrodników Miejskich 8-go i 9-go września r. b. Pierwszy był zwołany do Warszawy i pozwolił uczestnikom poznać (choć w niekorzystnej porze roku) ogrody stolicy.

Drugi odbędzie się w Łodzi, która w ostatnich latach wysunęła się na pierwszy w Polsce plan pod względem inwestycji ogrodniczych. Jej budżet nadzwyczajny na rok 1933/4 zawierał zł. 890.000 dla Wydziału ogrodniczego. Do niedawna Łódź i Poznań były jedynymi miastami, w których ogrodnictwo miejskie zostało wyodrębnione w samodzielne wydziały (obecnie przybyła Warszawa), a na czele łódzkiego wydziału ogrodniczego stoi absolwent b. Wyższej Szkoły Ogrodniczej. Imponujące rozmiarami roboty przy budowie nowego wielkiego parku na Polesiu Konstantynowskiem dają zatrudnienie setkom bezrobot-

nych, a inne ogrody, wcześniej założone, są utrzymywane z wielką starannością i ozdoby w nich są dostosowywane do nakazów współczesnych wymagań.

Powyższe względy skłoniły Komitet Plantacyjny do obrania Łodzi za teren drugiego zjazdu.

Prace przygotowawcze są już w biegu. Komitet organizacyjny stanowią pp.: dyr. Leon Danielewicz, dyr. Aleksander Gauze, dr. Konrad Ilski, dyr. Władysław Marciniak, dyr. Stefan Rogowicz, Stanisław Schönfeld, insp. Stefan Wodwud, insp. Józef Zok i Stanisław Życieński.

Zjazd, zakrojony na dwa dni, ma w programie 6 referatów: „Zadrzewianie ulic” — Wł. Marciniak — jako rozwinięcie tematu przeszłorocznego; — „Skwery w miastach i miasteczkach z uwzględnieniem otoczenia” — L. Danielewicz; — „Byliny w parkach” — St. Życieński; — „Dalje i ich zastosowanie” — St. Rogowicz; — „Róże rabatowe” — vacat i „Walka z chorobami i szkodnikami roślin” — dr. K. Strawiński. Urozmaiceniem będą pokazy w lokalu i na gruncie oraz szereg wycieczek.

Zjazd tegoroczny zamierza Komitet rozszerzyć na większą ilość miast. Prawdopodobnie za dolną granicę będzie uznane 5000 mieszkańców. Przedewszystkiem zależy organizatorom na udziale ogrodników — kierowników plantacji i ich współpracow-

ników zawodowych. Ponieważ jednak prawie wszędzie głos decydujący mają pp. ławnicy, naczelnicy wydziału technicznego lub gospodarczego, a ich opinie podlegają zatwierdzeniu przez prezydenta lub osoby jemu równorzędne, więc Komitet Pl. M. Rz. z radością widziałby udział czynny w zjeździe również wszystkich tych przedstawicieli władz miejskich, od których zależy rozwój plantacji i które mają wpływ na ich losy. Wysłuchanie rzeczowych uwag, wygłoszonych przez doświadczonych, najwybitniejszych zawodowców, może rzucić pożądaną snop światła i rozjaśnić wiele wątpliwości — z korzyścią dla zieleni danego miasta. Może wywołać szlachetną emulację wśród zarządów miejskich, może też przekonać ich, że nawet bardzo małymi środkami uzdolniony pracownik, posiadający przygotowanie teoretyczne i praktyczne w zakresie ogrodnictwa miejskiego, potrafi przyczynić się do upiększenia ulic, placów i ogrodów, rażących dotychczas zaniedbaniem.

Ale trzeba pracę tę powierzyć właściwym jednostkom i dać im możliwość działania. Z pustego i Salomon nie naleje, ale umiejętność wyzyskania istniejących możliwości zależy głównie od kwalifikacji osobistych kierownika danego odłamu gospodarki miejskiej.

Stan. Schönfeld.

Kronika.

I. Ogólna.

Kurs dla lekarzy ośrodków zdrowia.

Wzorem lat ubiegłych odbędzie się w Państwowej Szkole Higieny w czasie od 9. IV.1934 — 29. IV.1934 kurs dla lekarzy Ośrodków Zdrowia,

Na kurs mogą być przyjęci lekarze, którzy bądź pracują już w Ośrodkach Zdrowia,

bądź też pragną się zapoznać z tym działem pracy higieniczno - lekarskiej.

Wpisowe wynosi 10 zł.; uczestnicy kursu mogą korzystać z pomieszczeń bursy Państwowej Szkoły Higieny, gdzie koszt pobytu wraz z utrzymaniem wyniesie 4 zł. dziennie od osoby. Zgłoszenia należy nadsyłać do Sekretariatu Państwowej Szkoły

Higieny w Warszawie, ul. Chocimska 24. Lekarze, pragnący zamieszkać w bursie, powinni zczasu o tem zawiadomić Państwową Szkołę Higieny.

Zmniejszenie obrotów handlu światowego w r. 1933.

Według obliczeń, dokonanych przez biuro Ligi Narodów, import światowy w r. 1933 wyniósł ogółem 11.936 milionów dolarów w złocie, co w porównaniu z rokiem 1929 stanowi zaledwie 34,4% wartości importu światowego, dokonanego w tym roku.

Zmniejszenie importu światowego w okresie ostatnich pięciu lat kształtowało się

następująco: w r. 1930 import światowy stanowił 81,4% importu światowego z r. 1929, w r. 1931 już tylko 58,4% w r. 1932 — 38,9%, a w r. 1933 — 34,4%.

W zakresie eksportu światowego, spadek wartości kształtował się następująco: eksport światowy w r. 1930 wynosił 79,9% wartości przywozu z r. 1929, w r. 1931 — 57%, w r. 1932 — 38,1%, a w r. 1933 — 34,5% wartości importu dokonanego w r. 1929.

Należy zauważyć, że porównanie okresów półrocznych r. 1933 wykazuje zarówno po stronie importu, jak i eksportu zwiększenie obrotów światowych w drugim półroczu.

II. Z życia miast.

Budownictwo mieszkaniowe.

W styczniu b. r. ukończono w Poznaniu budowę 40 domów mieszkalnych. Przybyło 135 mieszkań, zawierających ogółem 519 izb mieszkalnych. Przeważał typ mieszkań 3—5 pokojowych.

W Katowicach w styczniu b. r. ukończono budowę 1 domu dwupiętrowego. Przybyło 17 nowych mieszkań, w tem 7 mieszkań jednoizbowych, 5 mieszkań dwuizbowych i 5 mieszkań trzyizbowych.

Miejskie K. K. O.

Stan wkładów oszczędnościowych w K. K. O. m. Poznania w końcu grudnia ub. r. wyniósł 29.917.699 zł. 41 gr. zaś w końcu stycznia b. r. — 30.669.880 zł. 40 gr.

W K. K. O. m. Katowic stan wkładów oszczędnościowych zwiększył się w ciągu stycznia b. r. prawie o 100.000 zł. Mianowicie stan ten wyniósł w dniu 31 grudnia ub.

r. 27.257.028 zł. 80 gr., zaś w dniu 31 stycznia b. r. — 27.356.450 zł. 13 gr.

Drogi i place.

Zarząd m. Lwowa rozpocznie z wiosną większe roboty uliczne, w szczególności na ul. Gródeckiej i na ul. Zielonej. Również przebudowana będzie górna część ul. Janowskiej, która zostanie połączona z górną ulicą Gródecką. Na powyższy cel gmina m. Lwowa otrzyma około 600.000 zł. pożyczki.

Ponadto magistrat będzie prowadził dalsze roboty, związane z rozbudową ośrodka wychowania fizycznego. Wielkie kąpielisko publiczne powstanie na Zamarstynowie na wzór kąpieliska, istniejącego na Żelaznej Wodzie. Na budowę tego kąpieliska gmina m. Lwowa otrzyma pożyczkę 150.000 zł.

Opieka społeczna.

W żłobku miejskim Zarządu m. Lublina przebywają dzieci do lat 3 (przeważnie pod-rzutki). W dn. 1 stycznia r. b. było ich tam 37. Po ukończeniu lat 3 dzieci ze żłobka umieszcza wydział opieki społ. w zakładach,

łożąc na ich utrzymanie i naukę, opiekując się nimi, dopóki nie wyrosną z wieku dziecięcego. Obecnie wydział opieki społecznej Zarządu m. Lublina ma na sali sierot (zakład Tow. dobroczynności) 54 swoich wychowanków, w zakładzie ma sierot wojennych 14, w szkole gospodarstwa domowego 14 dziewczynek, w Domu zarobkowym 64 dzieci, w zakładzie św. Józefa 4 i w zakładzie dla sierot w Turkowicach (pow. hrubieszowski) 76 dzieci. Przy żłobku istnieje Ognisko dla najbiedniejszych matek (jest ich 10). Za pobyt i utrzymanie karmią one, oprócz własnego dziecka, inne ze żłobka; po skończonym pobycie wydział opieki społ. wyszukuje im pracę lub w miarę możliwości udziela czasowo zapomóg. W żłobku dziennym przebywa około 30 dzieci od lat 3 — 5. Odnoszą je matki, idąc do pracy, a zabierają wieczorem. W żłobku dziennym dziecku nocować nie wolno. Za dnia jest ono tam żywione, kąpane i pozostaje pod fachową opieką. Wydział opieki społ. utrzymuje własny przytułek dla staruszek inteligentnych. Przebywa tam ich 31. W schronisku dla starców Tow. dobroczynności wydział opłaca pobyt 38 starców, w zakładzie św. Stanisława ma umieszczonych 30, w zakładzie św. Franciszka 14, w zakładzie św. Antoniego 1 i w Domu pracy w Jabłecznej nad Bugiem 16. Łącznie opiekuje się 130 starcami i staruszkami. W 6 świetlicach 734 dzieci otrzymuje gotowane śniadania, spędzając kilka godzin dziennie w ciepłe i pod opieką. Z baraków dla bezdomnych korzysta 200 rodzin — łącznie ponad 1000 osób.

Przedsiębiorstwa.

Elektrownia miejska w Poznaniu wyprodukowała w styczniu b. r. 2.641.288 kwg. Na wyprodukowanie 1 kwg. zużyto 0,74 kg. węgla.

W styczniu b. r. gazownia miejska w Poznaniu wyprodukowała 1.850.760 m³ gazu, zużywając 2.847 tonn węgla. Ze 100 kg. węgla uzyskano 65 m³ gazu.

W styczniu b. r. ubito w rzeźni miejskiej w Poznaniu 1162 szt. bydła rogatego, 10.483 szt. trzody chlewnej, 3682 szt. cieląt i 1644 szt. owiec.

W rzeźni miejskiej w Katowicach w styczniu b. r. ubito 648 szt. bydła rogatego 8191 szt. trzody chlewnej, 475 szt. cieląt i 58 szt. owiec. W tem na eksport ubito 2951 szt. trzody chlewnej.

Wodociągi i kanalizacje.

Koszt budowy wodociągu i kanalizacji w m. Łomży został obliczony na zł. 3.200.000. Ponieważ uzyskanie w obecnej chwili takiej sumy natrafia na bardzo poważne trudności, Zarząd miejski postanowił sprawę budowy kanalizacji, która jest niezależna od budowy wodociągów, odłożyć do lepszych czasów, obecnie zaś wyteńczyć wszystkie siły w kierunku zrealizowania sprawy budowy wodociągów. Po skorygowaniu poprzedniego kosztorysu budowa wodociągów w śródmieściu, obejmująca 9.100 mtr. bież. rur, oraz ujęcie wody, wieża ciśnienia, stacja pomp i inne wyniesie około zł. 700.000.

Zarząd m. Łomży wystąpił do Funduszu Pracy z wnioskiem o udzielenie pożyczki na powyższy cel, deklarując własny wkład w sumie zł. 216.000. W roku budżetowym 1934 — 5 możnaby wykonać robót na sumę zł. 130.000, z tego z pożyczki zł. 100.000 i z własnych funduszy na sumę zł. 30.000, reszta byłaby wykonana w latach następnych. Sprawa udzielenia kredytu powyższego w wysokości 100.000 zł. została już pomysłnie zdecydowana przez władze Funduszu Pracy.

Z wiosną bieżącego roku podejmuje budowę wodociągów szereg miast w Polsce. Niektóre miasta, jak Rzeszów i Chrzanów już są w trakcie budowy wodociągów, Łódź kończy studia w tej mierze, a roboty wodociągowe rozpocząć mają niebawem

Włocławek, Łowicz, Brześć nad Bugiem, Łomża, Wadowice, Kruszwica i Cieszyn. Cieszyn posiada już wprawdzie wodociągi, ale źródła, z których czerpana jest woda, położone są po stronie czechosłowackiej. Ze źródeł tych zaopatrywana jest w wodę również ludność czeskiego Cieszyna, który się rozrósł i rozbudował i zużywa znaczne ilości wody. Zachodzi obawa, iż władze czechosłowackie wymówią umowę, na mocy której ludność polskiego Cieszyna korzysta ze źródeł obecnych. Zarząd m. Cieszyna postanowił wobec tego podjąć budowę wodociągu, któreby dostarczały wody ze źródeł położo-

nych na terenie Polski. Kruszwica czerpać ma wodę ze źródeł położonych w pobliżu jeziora Gopła. W roku bieżącym podejmą też roboty nad rozszerzeniem istniejących już urządzeń kanalizacyjnych miasta Poznań i Gdynia, kanalizację buduje Łódź, a kończy budowę Stanisławów. Na roboty wodociągowe i kanalizacyjne w miastach polskich przeznaczona została w roku bieżącym suma kilkunastu milionów złotych. Część potrzebnych pieniędzy dostarczają same miasta, głównie pod postacią towarów, resztę zaś finansują Fundusz Pracy i Fundusz Inwestycyjny.

III. Różne.

Z rynku bekonowego.

W lutym b. r. wywieźliśmy do Anglii ogółem bekonów — 2.043.462 klg., wartości 4.601.041 zł., szynek w puszkach — 103.767 klg., wartości 300.820 zł., szynek peklowanych — 132.381 klg., wartości 332.002 zł., przetworów mięsnych — 68.734 klg., wartości 127.680 zł.

W odpowiednim okresie roku ubiegłego natomiast eksport wynosił 3.577.755 kg. wartości 5.967.108 zł., szynek zaś 386.336 klg., wartości 581.762 zł. Wobec tego spadek wywozu pod względem ilości wyniósł z górą 40%.

Spadek natomiast pod względem wartości zaznaczył się stosunkowo nieznacznym odsetkiem, gdyż w lutym b. r. ceny naszych bekonów w Anglii kształtowały się na poziomie 84 szylingów za centnar, podczas gdy w lutym ub. r. cena ta wynosiła tylko 46 szylingów. Cena przeciętna polskich szynek peklowanych wynosiła w lu-

tym b. r. w Anglii około 84 szylingów za centnar, w lutym ub. r. tylko 50 szylingów.

Z Gdyni.

Budowa elewatora zbożowego w Gdyni zasadniczo zdecydowana była już przed trzema laty, ale wskutek pogorszenia się sytuacji w eksporcie zboża — budowy narażenie zaniechano. Obecnie sprawa staje się znowu aktualną. Na ostatniej konferencji gospodarczej w Gdyni zapowiedziano bliskie rozpoczęcie budowy.

Projektowany elewator będzie miał pojemność 20 — 25 tysięcy ton, a koszt jego budowy ma wynieść około 4 milionów złotych. Wzniesiony on będzie przy nadbrzeżu rotterdamskim, obok chłodni portowej. Będzie on przystosowany nietylko do przechowywania i grupowania zboża w większe partje eksportowe, ale również i do oczyszczania ziarna celem podniesienia jego standardu.

IV. Kronika zagraniczna.

Przedsiębiorstwa gminne w Anglii.

Gospodarcza działalność gmin angielskich ma ściśle określone ramy; ogranicza

się, mianowicie, do kilku rodzajów przedsiębiorstw, głównie wodociągów, gazowni, elektrowni, tramwajów, omnibusów, portów, targów.

Publiczne przedsiębiorstwa gminne obowiązują następujące zasady:

1. Tylko gminy, a nie hrabstwa mogą prowadzić przedsiębiorstwa, dające zysk. Zasada ta nie dotyczy Londynu, — właściwie tylko pozornie, albowiem Londyn formalnie jest hrabstwem, a w rzeczywistości gminą miejską.

2. Gminy mogą utrzymywać jedynie te przedsiębiorstwa, których prowadzenie dozwolone im jest w myśl postanowień ustawowych.

3. Niedobory publicznych przedsiębiorstw gminnych nie mogą być pokryte z podatków gminnych, lecz tylko z rezerw przedsiębiorstwa lub nadwyżek innych przedsiębiorstw gminnych.

4. W niektórych wypadkach (naprz. o ile idzie o kąpiele ludowe, biblioteki miejskie) niedobory mogą być pokryte z podatków gminnych, ale tylko do pewnej ściśle określonej granicy.

5. Roczne zamknięcia rachunkowe publicznych przedsiębiorstw gminy obowiązane są zbadać i opublikować.

6. Każda pożyczka, zaciągana przez gminę, wymaga zatwierdzenia rządu.

Z wyżej nadmienionych przedsiębiorstw wodociągi nie mogą być obliczone na zysk, ponieważ gminy są bezwarunkowo obowiązane do dostarczenia ludności wody zdrowej, będącej pod każdym względem bez zarzutu. Dlatego też wodociągi znajdują się prawie wyłącznie w rękach gmin — z nielicznymi wyjątkami, gdy są, mianowicie, w posiadaniu towarzystw akcyjnych. O ile opłaty za wodę nie pokrywają wydatków na prowadzenie zakładów wodociągowych, w takim razie wolno również pobierać na ten cel podatek specjalny. Naogół dodatek z tego ostatniego źródła wynosi około 6% ogólnych wydatków na zakłady wodociągowe.

Londyn miał pierwszy w świecie oświetlenie gazowe, i dlatego znajdujemy jeszcze do dnia dzisiejszego w wielu krajach angielskie gazownie. Pierwotnie wszystkie gazownie angielskie były przedsiębiorstwa-

mi prywatnymi, i dziś jeszcze 70% ich znajduje się w rękach towarzystw akcyjnych.

Ustawa elektryczna z 1926 roku zjednoczyła elektrownie w organizację centralną tak, że elektrownia jako samodzielne przedsiębiorstwo gminne bodaj już wcale w grę nie wchodzi. Ustawa powołała do życia centralę zaopatrywania w prąd elektryczny — nie państwową, lecz należącą do publicznoprawnej korporacji (Towarzystwa Elektrycznego — Electricity Board), której akcje znajdują się w rękach prywatnych. Prądu dostarcza około 120 dużych elektrowni. Szczegółowe przepisy regulują produkcję i cenę prądu. Prawie 400 przedsiębiorstw gminnych i prywatnych, których produkcja była zbyt droga, zostało zlikwidowanych bez odszkodowania. Centrala, która otrzymuje prąd od wymienionych 120 elektrowni, jest jedynym dostawcą prądu dla konsumentów. Zlikwidowane elektrownie gminne stały się tylko stacjami rozdzielczymi, które otrzymują od centrali potrzebną ilość prądu według ustalonej ceny i dostarczają prądu odbiorcom również po przepisanej cenie.

Tramwaje elektryczne zaopatrują się w prąd nadal z własnych zakładów. Przejęcie tramwajów przez gminy na własność nastąpiło prawie całkowicie; co najmniej 90% należy już do gmin.

Natomiast omnibusy znajdują się po większej części w rękach prywatnych. W Londynie pozostaje w rękach prywatnych duży trust środków komunikacyjnych, do którego należą kolej podziemna i największe towarzystwo omnibusowe.

Niektóre porty stanowią własność gminną, ale główniejsze z nich należą do kolei żelaznych lub oddzielnych korporacji albo trustów. Porty, należące do gmin, są niejako kooperatywami o charakterze użyteczności publicznej; nadwyżki dochodów obraca się na roboty reparacyjne oraz na obniżenie opłat.

Gminom nie wolno nabywać gruntów z wyjątkiem przeznaczonych pod ulice, place, parki i mieszkania robotnicze. Przepis

ten zapobiega spekulacji gruntowej ze strony gminy, z drugiej jednakże strony paraliżuje obliczona na dalszą metę politykę gruntową. Partja robotnicza zmierza przeciwnie do jaknajdalej posuniętej municypalizacji gruntów miejskich, a doszedłszy do władzy, rząd partji robotniczej wprowadził w 1931 roku podatek od gruntów, stopniowany według ich wartości. Powstaje jednakże pytanie, jak długo konserwatyści, dominująca w obecnym rządzie narodowym partja, tolerować będzie ten podatek.

Wydane po wojnie ustawy mieszkamone wysunęły przed gminami i hrabstwami nowe zadania, zobowiązujące je do budowy tanich mieszkań robotniczych. Niedobór, powstający stąd, że komorne nie wystarcza na pokrycie procentów i rat amortyzacyjnych od kapitału inwestycyjnego, pokrywa głównie skarb państwa. W Anglii od końca wojny światowej wybudowano prawie 2.000.000 mieszkań, a z nich 60% wystawiły gminy.

Ongiś miasta posiadały własne miejskie telefony; od roku 1912 zostały one jednakże upaństwowione — z wyjątkiem telefonów miasta Hull.

Hale targowe nie są wcale znane w Anglii. Niektóre gminy utrzymują place do handlu hurtowego oraz rzeźnie przy targach bydłych.

Niema gminnych kopalni węgla. Gdzieś tam gminne kamieniołomnie dostarczają materiału do budowy dróg w hrabstwach. Warsztaty miejskie istnieją tylko w kilku gminach, które same budują wozy tramwajowe.

Gminom nie wolno zakładać kas oszczędności. Zakaz uzasadnia się tem, że są zbędne, gdyż pocztowa kasa oszczędności ma swe urzędy w najbardziej odległych wioskach, a liczne filje wielkich banków znajdują się w całym kraju. Jedynie miasto Birmingham otrzymało po wojnie zezwolenie na założenie kasy oszczędności. Partja robotnicza żąda natomiast powszechnego uprawnienia gmin do ich zakładania.

Niektóre gminy posiadają sale do ze-

brań, koncertowe, balowe, wystawowe i t. d. Natomiast niema teatrów miejskich, stadionów i t. p.

Miejskie kąpiele ludowe i pralnie dają deficyt, który do pewnej granicy można pokrywać z wpływów podatkowych.

Wpływy i wydatki przedsiębiorstw gminnych naogół bilansują się.

Partja robotnicza zmierza do municypalizacji przedsiębiorstw. W gminach, gdzie w radzie gminnej osiągnęła większość, dąży do przełamania przeszkód ustawowych za pomocą t. zw. Local - Authorities - Enabling - Bill, i do wyposażenia gmin w prawa analogiczne do uprawnień towarzystw akcyjnych.

Oprócz systemu gospodarki prywatnej, upaństwowienia i municypalizacji przedsiębiorstw pozostaje jeszcze droga do tworzenia publicznie - prawnych korporacji, które miałyby służyć dobru ogółu, jak naprz. centrala do zaopatrywania w prąd elektryczny. Naogół Anglja pragnie unikać tego, by ustrój finansowy państwa i gmin powiązać ze sprawami gospodarczymi przedsiębiorstw publicznych. Chce się też zapobiedz temu, by robotnicy, zatrudnieni w przedsiębiorstwach publicznych, stali się pracownikami państwowymi lub gminnymi i zaczęli popierać swe żądania wynagrodzenia bronią polityczną. Z tych względów konserwatyści i liberałowie dążą do takiego rozwiązania, by przedsiębiorstwa, posiadające szczególne znaczenie publiczne, znajdowały się w rękach korporacji, pozostających pod nadzorem państwa lub gmin, ale zachowujących niezależność finansową.

Niemiecki Związek Gmin.

Na mocy ustawy z dn. 15.XII.1933 gminy i związki gmin Rzeszy Niemieckiej zjednoczone zostały w korporację publiczną pod nazwą Deutscher Gemeindetag (Niemiecki Związek Gmin). Korporacja ta objęła dziedzictwo prawne podlegających rozwiązaniu naczelnych organizacji zwią-

kowych samorządu terytorjalnego (związku miast, powiatów, gmin i t. d.). Zadanie nowego Związku polega według ustawy na: 1) wspomaganie gmin i związków gmin w ich pracy przez udzielanie porad i pośredniczenie w wymianie doświadczeń oraz 2) na opinjowaniu spraw na żądanie władz Rzeszy i krajów. Prezesa i wiceprezesa Związku mianuje na lat 6 z zastrzeżeniem odwołania minister spraw wewnętrznych Rzeszy — z pośród członków zarządu gmin i związków gmin.

Organ Niemieckiego Związku Gmin „Der Gemeindetag“, podając w Nr. 1 z 1934 r. tekst ustawy oraz komunikując, iż prezesem zamianowany został nadburmistrz Monachjum Dr. Fiehler, wywodzi m. in.: Podniesienie Niemieckiego Związku Gmin do korporacji prawa publicznego oznacza, że rząd Rzeszy przy swych przyszłych doniosłych zadaniach we wszystkich dziedzinach polityki komunalnej posługiwać się będzie radą tego sztabu generalnego gmin i związków gmin. Ugruntowanie naczelnego związku gmin i związków gmin na podstawie ustawy Rzeszy oznacza dalej, że rząd Rzeszy korzystać będzie z tego organu wraz z jego daleko sięgającymi rozgałęzieniami, aby umożliwić szybkie przenikanie swej woli aż do najmniejszej gminy, aż do najmniejszego związku gmin. Podniesienie Niemieckiego Związku Gmin do korporacji publicznej oznacza wreszcie, że rząd Rzeszy również i na przyszłość za słuszną uważa koncepcję placówki komunalno - politycznego szkolenia oraz organu wymiany doświadczeń gminnych... Niemiecki Związek Gmin również wobec gmin i związków gmin staje przed doniosłymi zadaniami: ...on będzie najwierniejszym pomocnikiem wszystkich niemieckich gmin i związków gmin...

Organizacja biura Niemieckiego Związku Gmin.

W wyniku przeprowadzonej reorganizacji biuro Niemieckiego Związku Gmin dzieli się na 6 oddziałów: I. Sprawy ustro-

jowe, administracja, policja, przemysł, kwestje prawne, sprawy urzędników, pracowników i robotników. II. Finanse i podatki. III. Polityka społeczna, zdrowotność. IV. Gospodarstwo komunalne, sprawy rewizyj, statystyka, powszechne komunalne wyrównanie szkód z racji obowiązkowej odpowiedzialności. V. Sprawy szkolnictwa i kształcenia, sztuka i nauka, popieranie ruchu turystycznego. VI. Urbanistyka, osadnictwo, sprawy drogowe, gospodarstwo rolne i leśne.

„Führerprinzip“ w samorządzie terytorjalnym.

Rząd trzeciej Rzeszy przeprowadza na drodze ustawodawczej w wielu dziedzinach życia publicznego „z a s a d ę p r z y w ó d c y“ („F ü h r e r p r i n z i p“). W dziedzinie samorządu terytorjalnego Führerprinzip zaznacza się przede wszystkim w mianowaniu przez rząd kierowników zarządów gmin zarówno mniejszych, jak i większych. — Z drugiej zaś strony dźwierzące władzę stronnictwo narodowo-socjalistyczne składa w wynurzeniach prasowych hołd ideom Karola Steina, gorącego orędownika myśli samorządowej, który w szczególności wskazywał na samorząd jako na szkołę wychowania państwowego.

Na tle tej niewątpliwiej rozbieżności światopoglądów politycznych, interesujące przedstawiają się cytowane przez „D e r G e m e i n d e t a g“ Nr. 1 z 1934 r. wyjątki z pism, usiłujących pogodzić dawny stosunek do samorządu z obecnym reżymem:

Obok koncepcji przywódcy można i należy utrzymać prawo pewnego udziału obywateli w uregulowaniu losów ich ojczyzny. Czy ureguluje się ich reprezentację w uszlachetnionej formie dzisiejszych korporacji, czy też zbuduje się ją na czysto stanowej podstawie, — Steina motywy do nadania obywatelom prawa samostanowienia zasługują i w dobie dzisiejszej na uwagę. W podporządkowaniu woli gminy i obywateli

woli kierownictwa państwowego, w budzeniu świadomości, że gmina nie stanowi państwa w państwie, lecz jest jedynie częścią całości państwowej, przeznaczoną do współdziałania przy urzeczywistnieniu gospodarczych, ludowych, społecznych, kulturalnych i t. d. celów państwa, w starych Steina pojęciach o sferze praw i obowiązków, związanych z prawem samostanowienia, ze sharmionizowaniem interesów państwowo - obywatelskich i gminno - obywatelskich, — tu znajduje się wytyczna do nowego ukształtowania życia samorządowego. W ramach przekazanych gminie zadań, obywatelstwo gminne musi zatrzymać daleko idącą miarę współdziałania. Nigdy nie powinno dojść do tego, by „reprezentacja“ miasta, by objawy jej istnienia oraz jej działalność rozwijały się bez istotnego duchowego udziału obywatelstwa. Tylko tam może się rozwijać zmysł obywatelstwa państwowego i wspólnoty ludowej, gdzie istnieje prawdziwe poczucie obywatelstwa, a prawdziwe poczucie obywatelstwa tylko tam może być żywe, gdzie w pełnej mierze i pod pełną odpowiedzialnością rozwinąć może swą działalność.

Wodociągi w Czechach.

Według statystycznych danych czeskiego urzędu krajowego w czasie od 1919 do 1932 roku założono w Czechach 3.288 kilometrów przewodów wodociągowych — kosztem 518.700.000 koron czeskich. Wskutek kryzysu gospodarczego musiano jednakże prawie całkowicie zaniechać dalszych robót.

Bezrobocie w Czechosłowacji.

Według obliczeń czechosłowackiego ministerstwa administracji społecznej liczba bezrobotnych w Czechosłowacji w końcu grudnia 1933 r. wynosiła 778.150 osób. W roku 1934 przewiduje się dalszy wzrost bezrobocia. Organ czeskosłowacki „Die freie Gemeinde“ („Wolna Gmina“) zauwa-

ża w związku z tem, iż „nie trzeba bynajmniej być pesymistą, by przypuszczać, że rok 1934 będzie dla gmin katastrofalnym“.

Przeciw przepelnieniu wyższych uczelni w Niemczech.

Pomiędzy produkcją dyplomowanych absolwentów szkół wyższych a zapotrzebowaniem ludzi z akademickim wykształceniem, zaznacza się rażąca dysproporcja. Lat 30 temu w Niemczech przypadała 1 matura na 250 noworodków; obecnie przypada 1 na 22 noworodków. Liczby te wskazują na ludowo - biologiczne niebezpieczeństwo pierwszego rzędu, — podnosi na łamach organu Niemieckiego Związku Gmin „Der Gemeindetag“ Nr. 1 z 1934 r. minister dr. Hartnacke. Aby z jednej strony powstrzymać proletaryzację zawodów akademickich, a z drugiej strony podnieść poziom nauki na wyższych uczelniach, rząd Rzeszy wydał zarządzenia, na mocy których liczbę matur, uprawniających do immatrykulacji na Wielkanoc 1934 r., ogranicza się do 15.000, a z tej liczby tylko 10% przyznaje się płci żeńskiej. W ostatnich latach liczba matur wynosiła przeszło 40.000, a wśród nich 20 — 25% przypadło na uczennice. Według nowych przepisów wydawać się będzie wszystkim uczniom jednakowe matury, ale prawo wstępu do wyższej uczelni uzyskuje się jedynie na podstawie dodatkowego świadectwa. — Opiekę nad maturzystami, pozbawionymi prawa wstępu do wyższych uczelni, zlecono zakładowi Rzeszy do spraw pośrednictwa pracy i ubezpieczenia bezrobotnych, do którego należy m. in. udzielanie porad przy wyborze zawodu oraz przydzielanie posad nauczycielskich. — Przygotowuje się nowe postanowienia o selekcji uczniów szkół średnich, zmierzające do przesiania uczniów w samej szkole i niedopuszczenia do dwóch ostatnich klas tych, którzy niemają uzyskać prawa wstępu do wyższych uczelni.

Poradnik.

Karanie zarządów miejskich w trybie administracyjnym.

Pytanie. Zarząd Miejski w L. zapytuje, czy starosta ma prawo nałożyć na zarząd grzywnę za przekroczenie przepisów sanitarnych.

Odpowiedź. Należy przedewszystkiem przypomnieć, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w odpowiedzi na pismo Związku Miast z dn. 3.10.1930 r. L. dz. 909/3 („Samorząd Miejski“ Nr. 19, str. 933) w sprawie karania zarządów miejskich pismem z dn. 27.8.1931 r. L. dz. A. P. 3909/3 zakomunikowało, że „Wojewoda Poleski polecił staroście cofnięcie nakazu karnego, o którym mowa w piśmie Zarządu Związku miast“.

W podobnej sprawie Związek Miast wniósł do Ministerstwa Skarbu w dn. 2.6.33 r. na prośbę jednego z miast memorjał, opublikowany w Nr. 12 „Samorządu Miejskiego“ z ub. r. str. 737, na który jednak dotychczas nie nadeszła odpowiedź.

Związek Miast w dalszym ciągu uważa karanie Zarządów Miejskich w trybie karno-administracyjnym nie tylko za niewskazane ze względów prestiżowych, ale nawet za zupełnie pozbawione podstawy prawnej.

Zakres uprawnień w dziedzinie karania przełożonych gmin reguluje art. 68 u. s., w myśl którego na burmistrza kary pieniężne do 100 zł. może nakładać Wojewoda, po wysłuchaniu opinii wydziału wojewódzkiego.

Opodatkowanie majątku kościelnego.

Pytanie: Jeden z zarządów miejskich zapytuje, czy przy opodatkowaniu majątku Kościoła Katolickiego należy stosować postanowienia art. XV Konkordatu (Dz. U. R. P. Nr. 72, poz. 501), czy też miarodajne są w tym względzie wyłącznie przepisy odnoszących ustaw podatkowych.

Odpowiedź: Ministerstwo Skarbu — w zakresie podatków państwowych, oraz Ministerstwo Spraw Wewn. — jeśli chodzi o podatki samorządowe, stały dotychczas na stanowisku, popartem zresztą przez orzecznictwo N. T. A., że art. XV Konkordatu jest przepisem ramowym, który w opodatkowaniu duchowieństwa i majątku kościelnego sam przez się nic nie zmienia, jak długo — zgodnie z tymże artykułem — nie ulegną zmianie poszczególne ustawy podatkowe.

Powyższy stan rzeczy uległ jednakże obecnie zmianie wskutek zmiany stanowiska N. T. A., który w motywach wyroku z dnia 4.X.1933 r. L. Rej. 8778/31 wyraził w tym względzie pogląd następujący: „... ponieważ treść art. XV Konkordatu niczem nie znamionuje charakteru ramowego, lecz zawiera postanowienia dostatecznie dokładne, aby mogły być bezpośrednio zastosowane w praktyce, nie zawiera też żadnych zastrzeżeń specjalnych, uzależniających wykonanie tego artykułu od jakichkolwiek dalszych uzupełnień, należy dojść do konkluzji, że wspomniany artykuł jest wykonalny niezależnie od wydania jakichkolwiek dalszych aktów prawno - państwowych“.

Z powyższego wynika, że przy opodatkowaniu majątku kościelnego należy brać pod uwagę zarówno przepisy odnoszących ustaw podatkowych, jak i art. XV Konkordatu.

Opłata od uposażeń na rzecz Funduszu Pracy.

Pytanie: Jeden z zarządów miejskich zapytuje, czy słusznym jest żądanie organów Funduszu Pracy, ażeby za tych pracowników miejskich, którzy obok uposażenia gotówkowego mają świadczenia w naturze, dopłacić na rzecz Funduszu Pracy, poczynając od dnia 1.IV.1933 r. t. j. od dnia

wejścia w życie ustawy o Funduszu Pracy, nadwyżkę 1%-owej opłaty od uposażeń, powstałą przez wliczenie do uposażenia gotówkowego wartości świadczeń w naturze.

Odpowiedź: Według § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31.III.1933 r. (Dz. Ust. Nr. 22, poz. 176) podstawę obliczenia opłat od uposażeń na rzecz Funduszu Pracy stanowiła suma każdorazowo przypadającego do wypłaty uposażenia służbowego, bez uwzględnienia jakichkolwiek potrąceń. Z wyrazów „przypadającego do wypłaty“ wynikało, że podstawę obliczenia opłaty na F. Pr. stanowiło uposażenie gotówkowe — bez wliczania doń wartości świadczeń w naturze.

Ten stan rzeczy uległ zmianie po wejściu w życie rozporządzenia Rady Min. z 3.VI.1933 r. (Dz. Ust. Nr. 41, poz. 326), które m. in. w § 2 wyżej wymienionego rozporządzenia po wyrazach „przypadającego do wypłaty“ wstawiło wyrazy „wraz ze świadczeniami w naturze“. To drugie rozporządzenie Rady Min. weszło w życie z dniem ogłoszenia, t. j. z dniem 4 czerwca 1933 r., zatem dopiero od tego dnia wartość świadczeń w naturze ma być wliczana do podstawy wymiaru opłat od uposażeń na rzecz Funduszu Pracy. Praktycznie więc rozporządzenie to mogło być zastosowane dopiero w stosunku do uposażeń płatnych zgóry za lipiec 1933 r. i do uposażeń płatnych zdołu za czerwiec 1933 r.; niema natomiast żadnej podstawy do żądania dopłaty z tego tytułu za poprzednie miesiące, poczynając od dnia wejścia w życie ustawy o Funduszu Pracy.

Podatek widowiskowy od zabaw, urządzanych w kasynach garnizonowych.

Pytanie: Jedno z miast zapytuje, czy zabawy, urządzone w kasynie wojskowej z udziałem osób cywilnych, podlegają podatkowi widowiskowemu.

Odpowiedź: Postanowienia art. 18 u. f. k. (Dz. U. Nr. 106 z 1932 r., poz. 884)

oraz przepisy §§ 74, 75 i 78 rozporządzenia Min. Spraw Wewnętrznych z dn. 23.11.1932 r. (Dz. U. Nr. 113, poz. 937) nie przewidują wyłączenia zabaw tanecznych, urządzanych w kasynach wojskowych, od obciążenia podatkiem widowiskowym, jeżeli zabawy te nie mają charakteru reprezentacyjnego i są dostępne dla osób cywilnych za opłatą biletu wstępu. Jako wolne od opodatkowania określone są w § 2 ust. 4 statutu wzorowego, dołączonego do okólnika Min. Spraw Wewnętrznych Nr. 41 z 25.4.1924 r. „zabawy reprezentacyjne, urządzone przez urzędy publiczne, o ile nie pobiera się wzamian zapłaty ani za zabawę, ani też za trunki lub jedzenie“. Taki charakter mają np. zabawy z okazji święta pułkowego, doroczne bale reprezentacyjne pułkowe i t. p. Zabawy taneczne w kasynach wojskowych, na których pobiera się opłatę za wstęp i konsumpcja jest płatna, zasadniczo podlegają podatkowi widowiskowemu.

Oczywiście, w konkretnych wypadkach, jak to przeważnie ma miejsce, zarząd miejski może na skutek odnośnego zgłoszenia zarządu kasyna, lub instytucji zarządzającej zabawę w kasynie, zwolnić tę zabawę od podatku widowiskowego. W tym wypadku jednak powinny być pobierane opłaty na rzecz Funduszu Pracy i Polski Czerwony Krzyż. W myśl postanowień art. 19 ust. 3 pkt. a) i d) ustawy z dn. 16.3.1933 r. o Funduszu Pracy (Dz. U. Nr. 22, poz. 163) od opłat na rzecz tego Funduszu są zwolnione zabawy, urządzone wyłącznie dla żołnierzy, oraz zabawy, z których większa część dochodu jest przeznaczona na pomoc bezrobotnym.

Przedawnienie składek do Z. U. P. U.

Pytanie: Zarząd jednego z miast na obszarze woj. centralnych zapytuje, czy za ległe składki do Z. U. P. U. za nauczycieli gimnazjum miejskiego, zlikwidowanego w 1928 r., podlegają umorzeniu z powodu

przedawnienia. Składki te miały być pokryte w 1930/31 roku budżetowym, obecnie zaś Z. U. P. U. przystąpił do ich egzekucji.

Odpowiedź: Gimnazjum miejskie zostało zlikwidowane w 1928 r. Stosownie do porozumienia z Z. U. P. U. zaległe składki za nauczycieli b. gimnazjum miały być przez Zarząd uregulowane w r. 1930/31 budżetowym. Ze względu na postanowienia ust. 2 art. 110 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.11.1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Dz. U.

Nr. 106, poz. 911), (analogiczne postanowienia zawiera ust. 2 art. 231 ustawy z 28.3.1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. Nr. 51, poz. 396), porozumienie powyższe przerwało bieg przedawnienia prawa przymusowego ściągnięcia składek. Ponowny bieg przedawnienia rozpoczął się z końcem roku budżetowego 1930/31, zatem od dnia 1 kwietnia 1931 r., podjęcie więc obecnie kroków egzekucyjnych przez Z. U. P. U. nie podlega uchyleniu z powodu przedawnienia.

Bibliografia.

Wyszedł z drugu Nr. 3, rok IX „Przeglądu Organizacji“, organu Instytutu Naukowego Organizacji i Kierownictwa.

Treść: Myśli Fryderyka W. Taylora, wypowiedziane na ankiecie Kongresu Stanów Zjednoczonych w r. 1912. A. Stamberger — O kalkulacji kosztów własnych fabrykacji. Inż. B. Nawrocki — O kontroli sprawności wytwórczej urzędzeń. Dr. W. Heller — Ustalenie najekonomiczniejszych warunków prowadzenia fermentacji w drożdżowni. A. L. — Światła i cienie wysiłków organizacyjnych na terenie sowieckiego przemysłu maszynowego. W. Mileski — Feljton redakcyjny. Kierownictwo i personel. Organizacja produkcji. Bezpieczeństwo i higiena pracy. Sprzedaż. Koszty własne i księgowość. Biuro. Bibliografia.

„Pracownik Miejski“, organ Zrzeszenia Związków Zawod. Pracowników Miejskich R. P., Nr. 5 z 10.3 b. r.

Na interesującą treść tego numeru składają się artykuły: St. Gajewskiego — Ruch zawodowy pracowników miejskich i sprawa jego zjednoczenia, Kaw. — Pracownicy umysłowi w walce z bezrobociem, W. Gaertner — O charakter służbowy pracownika samorządowego, J. S. B. — Sa-

morząd sowiecki frontem do mas, B. K. — Reforma samorządu w Budapeszcie.

Numer uzupełniają wiadomości z życia związków pracown. miejskich, obszerna kronika, przegląd prasy, porady prawne.

Ukazał się trzeci z rzędu „Rocznik Statystyczny m. Wilna“, obejmujący w 20 działach oraz 3 dodatkach (łącznie 380 tablic i 1 plan) całokształt życia miasta oraz charakterystykę gospodarczą województw półn. - wschodnich do roku 1931/32 łącznie.

Dane dotyczące miasta zawierają się w następujących działach: meteorologja, obszar miasta i drogi publiczne, budowie i mieszkania, ludność i ruch ludności; zdrowie publiczne; ceny i aprowizacja; kredyt; zrzeszenia gospodarcze; praca, przemysł i handel; przedsiębiorstwa użyteczności publicznej; komunikacja i transport; poczta, telegraf i telefony; oświata; kultura; statystyka kościelna; bezpieczeństwo publiczne; więziennictwo i sądownictwo; podatki państwowe w Wilnie; finanse miejskie.

Dodatki I i II zawierają statystykę gospodarczą woj. półn. - wschodnich, dodatek III — wyniki spisów: inwentarza żywego, spożycia mleka, spisu nieruchomości, budynków i lokali oraz ludności.

W porównaniu z rocznikiem poprzednim, obecny poszerzony został przez zamieszczenie danych o ludności Wilna wg. narodowości, wieku, płci, wyznania i wykształcenia, które to dane zdobyto wysiłkiem komisarzy honorowych podczas II powszechnego spisu ludności, oraz zamieszczenie wyników wspomnianych już spisów inwentarza żywego, mleka oraz nieruchomości, budynków i lokali, a także ludności wg. bloków, które to wyniki są dorobkiem pracy bezrobotnych pracowników umysłowych. Należy podkreślić bogactwo uzyskanych w ten sposób danych, które przez swój charakter stanowią materiał do wyczerpujących opracowań monograficznych.

Rocznik Statystyczny m. Wilna jest jedynym wydawnictwem statystycznym, dotyczącym całokształtu życia Wilna i gospodarki woj. półn. - wschodnich.

Dr. B. Kasproicz — „Gdyne jako pri-stav pro Ceskoslovensko“. (Gdynia jako port dla Czechosłowacji). Nakładem Rady interesantów portu w Gdyni.

Autor podaje na wstępie genezę powstania portu w Gdyni, wykazując konieczność posiadania przez Polskę portu na własnym terytorjum, a następnie daje krótki opis rozwoju portu gdyńskiego.

Omawiając stosunek Czechosłowacji do polskiego portu w Gdyni, autor stwierdza, że atrakcyjność portu gdyńskiego dla czechosłowackiego życia gospodarczego leży nie tylko w dziedzinie ekonomicznej, ale i politycznej.

Nakładem Głównego Urzędu Statystycznego ukazał się zeszyt 14-ty „Statystyki Polski“ serji B, p. t. „Powierzchnia miast, plany, użytkowanie, własność“.

Zeszyt ten zawiera wiele danych, ujętych w 9 tablic, które posłużą mają do zilustrowania gospodarki terenowej miast. Zestawienia liczbowe nowej publikacji głównego urzędu statystycznego rzucając światło na zagadnienia gospodarki terenowej miast na przestrzeni dłuższego okresu, stanowią ciekawy materiał dla oceny rozwoju miast.

Redaktor: MARCELI POROWSKI

Redaktor odpowiedzialny: STANISŁAW PASTUSZYŃSKI

WARSZAWSKIE ZAKŁADY WYROBÓW IZOLACYJNYCH

„IZOLATOR“

Inż. W. Schworm,
A. Libiszowski i Ska

Warszawa, ul. Syreny № 3

-- Telefon № 203-40. --

izolacja korkowa: termiczna, chłodnicza, budowlana i akustyczna. Płyty fundamentowe i pod parkiety. Izolacje od wilgoci. Krycie dachów i tarasów filcem bitumicznym „Gumizol“. Domieszki do cementu „Libizol“. Niszczanie grzyba „Grzybojad“. Asfalty na podwózia, chodniki, balkony, tarasy i t. p. Lakiery do żelaza. Farby ochronne. Karbolineum. Dywaniki korkowe przed wanny i pod maszyny do pisania. Kręgi do szlifowania szkła. Koła i pasy ratunkowe.

Centrala
Sprzedazy Wyrobów Kamionkowych

Sp. z o. o.

Warszawa, ul. Marszałkowska 95, tel. 9-96-28.

Adr. tel. KAMIONKA WARSZAWA.

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ KOMISOWA
WYROBÓW KAMIONKOWYCH FIRM:

„MARYWIL“ Fabryka Wyrobów Szamotowych i Kamionkowych
w Radomiu.

Wytwórnie w Radomiu i Suchedniowie.

KAWENCZYŃSKIE ZAKŁADY CEGIELNIANE
KAZIMIERZA GRANZOWA, Warszawa.

Wytwórnia w Kawenczynie pod Warszawą.

MYDŁO JELEN SCHICHT

Oszczędne
przez swą
wydajność